

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Multikulturní výchova v mateřské škole

Bakalářská práce

Ludmila Volfová

Vedoucí bakalářské práce

PaedDr. Alena Váchová

České Budějovice 2009

Poděkování

Děkuji PaedDr. Aleně Váchové za metodickou pomoc, rady a připomínky, které mi poskytovala při zpracování bakalářské práce.

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použité a citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejné přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou.“

V Českých Budějovicích dne.....

Volfová Ludmila.....

podpis

Anotace:

Práce se zabývá multikulturní problematikou v současné mateřské škole. Teoretická část pojednává o multikulturní výchově a jejich specifitách, o postavení multikulturní výchovy ve školní legislativě, rasových předsudcích a jejich předcházení, o multikulturní komunikaci a problémech spojené s adaptací dítěte cizí národnosti do běžné třídy mateřské školy.

Obsahem praktické části je výzkumné šetření pomocí dotazníkové metody, které zjišťovalo vzájemné soužití dítěte cizí národnosti s českými dětmi z pohledu obou zúčastněných. Výsledky jsou zohledněny v projektu multikulturní výchovy pro mateřskou školu. Součástí je i připojený videozáznam s ukázkou realizace projektu.

Annotation:

The document disserts on multi-cultural issues in a present kindergarten. Theoretical part engages in multi-cultural education and its particularity, as well about the role of multi-cultural education in the school system legislation. Additionally it also deals with the race prejudice and its prevention and last but not least about the multi-cultural communication and issues related to foreign child accommodation into a common nursery school class.

The subject of the practical part of this work is a questionnaire, which investigate with mutual coexistence of a child of foreign nationality with Czech children from the perspective of both. The results are taken into account of the multi-cultural education project for a nursery school. The videorecording preview of the project implementation is a part of this work as well.

Osnova:

Úvod	7
-------------------	---

Teoretická část:

1. Multikulturní výchova	8
1.1 Multikulturní výchova ve školské legislativě.....	9
1.1.1 Multikulturalismus a asimilace.....	10
1.2 Charakteristika multikulturní výchovy.....	13
1.3 Cíle multikulturní výchovy.....	14
1.4 Obsah multikulturní výchovy.....	15
2. Cizinci v České republice	16
2.1 Rodina a kultura.....	18
2.1.1 Specifika kulturního prostředí.....	19
2.2 Děti ze smíšených manželství.....	21
2.3 Adaptace dítěte na cizí kulturní prostředí.....	22
2.4 Problémy v komunikaci s rodičem – cizincem.....	23
2.5 Rasové předsudky.....	25
3. Multikulturní výchova v mateřské škole	27
3.1 Multikulturní výchova a rámcový vzdělávací program.....	28
3.1.1 Rámcové cíle a záměry předškolního vzdělávání, které úzce souvisí s multikulturní výchovou.....	28
3.1.2 Multikulturní výchova ve vzdělávacích oblastech RVP PV.....	29
3.1.3 Podmínky aplikace multikulturní výchovy v mateřských školách.....	31

Praktická část:

4. Výzkum	34
4.1 Cíle výzkumného šetření.....	34
4.2 Předpoklady.....	34
4.3 Realizace výzkumu.....	35
4.3.1 Podmínky pro multikulturní vzdělávání v mateřských školách a jak je hodnotí učitelky mateřských škol.....	35
4.3.2 Faktory, které dokáží dítěti cizí národnosti usnadnit adaptaci.....	41
4.3.3 Jak velkou roli hraje věk dítěte a znalost českého jazyka při integraci dítěte cizí národnosti do kolektivu ve třídě?.....	43
4.3.4 Děti předškolního věku a předsudky.....	46
4.3.5 Rasové předsudky a všichni zúčastnění adaptačního procesu.....	48
4.4 Závěr výzkumného šetření.....	49

5. Ukázka programu vzdělávání v mateřské škole s multikulturními prvky.....	50
5.1 Charakteristika programu.....	51
5.2 Vzdělávací obsah programu.....	52
5.2.1 Já jsem já.....	53
5.2.2 Mám rád svůj domov.....	58
5.2.3 Já a moji kamarádi.....	62
5.2.4 Všechny děti jsou si rovné.....	65
5.2.5 Svět je plný zázraků.....	68
5.2.5.1 Letíme na kouzelném koberci navštívit země našich kamarádů.....	71
6. Závěr.....	79
Seznam použité a citované literatury.....	80
Přílohy.....	82

Úvod:

Pojem multikulturalita v dnešní době patří mezi velmi aktuální a ožehavá témata. Mluví se o něm ve všech odvětvích a oborech. A za velký úspěch považuji to, že se s touto problematikou pracuje a hledají se adekvátní řešení. Je to zcela normální reakce na dnešní pluralitní společnost. Učitelky si často ani neuvědomují, jak velikou roli v tomto procesu sehrávají.

Ne vždy byly podmínky pro realizaci multikulturní výchovy tak uspokojivé jako v současnosti. Ještě dnes si živě vybavuji rok 1991 a hromadné přesídlení Volyňských Čechů žijících na Ukrajině „zpátky“ do Čech. Donutila je k tomuto závažnému kroku havárie atomové elektrárny v Černobylu. Do oné události si ve svých českých vesničkách žili poklidným životem. Jakoby se tam zastavil čas. Již 120 let si dovedli zachovat mateřský český jazyk, staročeské tradice a tím i českou národnost.

Touto katastrofou byly rodiny s dětmi donuceny hledat nové domovy a lepší živobytí. Všichni doufali v kladné přijetí ze strany místních starousedlíků. Vždyť se navraceli do své vlasti, aspoň to tak vnímali. O to horší byla krutá realita. Opovržení, předsudky, hanlivé nadávky, odtažitost, aj. S těmito rekcemi se běžně setkávali každý den ve svém bezprostředním okolí, v novém zaměstnání, ba i děti ve škole. Někteří místní v nich viděli tolik v té době neoblíbené „Rusáky“ a bylo velmi těžké to nějakým způsobem vyvracet, nebo tomuto jednání čelit.

Adaptace na nové prostředí byla velmi složitá hlavně pro děti, přicházeli sem v různých věkových kategoriích. I když dobře znaly český jazyk, potýkaly se se spoustou odlišností v hodnotách a potřebách. A právě citlivý a empatický přístup učitelky jim pomohl se postupně začlenit do kolektivu. I když v té době učitelky zřejmě nepracovaly podle multikulturních programů, dovedly s citem a trpělivostí vytvořit multikulturní třídu. Ale pravdou je, že by nemusely čelit tolika negativismům, pokud by děti byly již od raného věku záměrně vedeny k toleranci odlišností a ke schopnosti žít v interkulturní společnosti.

Vzhledem k tomu, že patřím mezi výše uvedené Volyňské Čechy a na vlastní kůži jsem si ve věku 8 let vyzkoušela, jaké problémy sebou nese multikulturní otázka, rozhodla jsem se i ve své bakalářské práci tomuto tématu věnovat.

Teoretická část:

1. Multikulturní výchova

(Multicultural Education / interkulturelle Erziehung)

Podle českého pedagogického slovníku:

„Termín multikulturní výchova vyjadřuje snahy vytvářet prostřednictvím vzdělávacích programů způsobilosti lidí chápat a respektovat i jiné kultury než vlastní. Má značný praktický význam vzhledem k vytváření postojů vůči imigrantům, příslušníkům jiných národů, ras apod.“(13:137)

Synonymem multikulturní výchovy je interkulturní výchova:

„Interkulturní výchova (interkulturelle Erziehung, Syn: multikulturelle Erziehung) se zabývá úkoly, které vznikají ze soužití majoritní skupiny obyvatel a cizinců. Podporuje toleranci a schopnost vzájemného porozumění a odmítá etnocentrické myšlení. Interkulturní výchova zdůrazňuje důležitost mateřského jazyka pro prosociální a kognitivní rozvoj dětí imigrantů a podporuje dvojjazyčné vzdělávání. Interkulturní výchova může být úspěšně realizována jen tehdy, když škola, rodina a společnost spolupracují.“(12:41)

V dnešní době je zcela normální, že člověk je součástí složitých sociálních vztahů. Ať se jedná o vztahy vyplývající ze soukromého nebo profesního prostředí. Není nic neobvyklého, že součástí našich sociálních vztahů je i spolupráce s lidmi cizích národností. Kterí se do České republiky přesídlili většinou za prací, za lepšími životními podmínkami. Podmínky pro přesídlení za lepším životním do jiné země jsou v dnešní době celkem příhodné a spousta rodin jich využívá. A tak se zcela běžně setkáváme s lidmi odlišné národnosti i v našich městech, sdílíme společná pracoviště a děti cizí národnosti navštěvují s našimi dětmi stejné školy.

K setkávání a soužití různých kultur docházelo odjakživa. I když se jejich vzájemné vztahy v průběhu času velmi změnily. A doufáme, že se budou i nadále rozvíjet k lepšímu.

Jelikož v budoucnu bude kontakt různých národností ještě častějším jevem. Vzdálenosti mezi jednotlivými zeměmi se díky dnešní technologii jakoby zmenšují. Již není problém si koupit letenku a letět na druhý konec světa za „pár“ hodin.

Děti se již od raného věku učí cizím jazykům. Rodiče připravují své děti na budoucí mnohokulturní společenství. Ale jen znalost cizího jazyka není předpoklad k tomu, že dítě se bude v budoucnu schopno sžít s lidmi jiných národností. Dítě by mělo zcela přirozenou formou získat zájem poznávat a pochopit cizí kultury s jejich zákonitostmi a zvláštnostmi. Naučit se v nich hledat přínos a respektovat je.

Ve spoustě vyspělých zemí pochopili potřebu vzdělávat děti v multikulturní otázce a začali zavádět multikulturní programy do svých škol. Měli bychom začínat již u dětí předškolního věku.

Ve světě se multikulturní výchova rozvíjí od druhé poloviny 20. století jako reakce na multikulturní společnost. Lidstvo dospělo k přesvědčení, že i přes své veškeré odlišnosti má i mnoho společného a že odlišnosti nesmí být příčinou nepřátelství, či nenávisti, ale naopak je musíme brát jako bohatství lidské společnosti.

V oblasti školství se pak snaží multikulturní výchova připravit děti na kulturně, národnostně, etnicky, nábožensky a jinak různorodý život.

Od 90. let minulého století se v České republice tento pedagogický pojem začleňuje hlavně do pedagogiky. .(Švingalová,2007)

1.1 Multikulturní výchova ve školské legislativě

Jedním z nejvýznamnějších dokumentů české vzdělávací politiky je tzv. Bílá kniha – Národní program rozvoje vzdělávání (2001). Zabývá se cíli vzdělávání a v jejich rámci věnuje pozornost multikulturní výchově.

Cíle vzdělávání obsažené v Bílé knize (2001):

- rozvoj lidské individuality
- zprostředkování historicky vzniklé kultury společnosti
- výchova k ochraně životního prostředí ve smyslu zajištění udržitelného rozvoje společnosti
- posilování soudržnosti společnosti

- rovný přístup ke vzdělávání
- **výchova k lidským právům a multikulturalitě**
- podpora demokracie a občanské společnosti
- **výchova k partnerství, spolupráci a solidaritě v evropské i globalizující se společnosti**
- zvyšování konkurenceschopnosti ekonomiky
- zvyšování zaměstnanosti

Prostřednictvím multikulturní výchovy mají být poskytovány informace o menšinách, což by mělo vést k utváření vztahů porozumění a sounáležitosti s nimi. Důležitá je zde výchova k partnerství, spolupráci, solidaritě, ke schopnosti respektovat odlišnosti mezi lidmi i různými kulturami dnešního propojeného světa.

Multikulturní výchova je v současné době obsažena jako povinná součást vzdělávání ve všech rámcových vzdělávacích programech. Rámcový vzdělávací program je kurikulární dokument státní úrovně, který normativně stanoví rámec jednotlivých oblastí vzdělávání. Je závazný pro vznik školních vzdělávacích programů a dále třídních vzdělávacích programů. Ve všech těchto programech by měla být multikulturní výchova přítomná.

1.1.1 Multikulturalismus a asimilace

„Mezi základní modely interkulturního soužití patří multikulturalismus a asimilace. Liší se od sebe svými východisky.“ (17:10) Asimilace podporuje myšlenku jednoty a univerzality. Multikulturalismus těží naopak z různosti národů, etnik a kultur. Snaží se o vzájemné soužití a respekt. Obohacuje to pak všechny zúčastněné strany o poznání a schopnost vnímat odlišnosti jako něco naprosto přirozeného. *„Je důležité, aby vlastní identita jedné skupiny neohrožovala identitu, hodnoty, normy jiné skupiny.“ (17:10)*

Multikulturalismus a jeho principy jsou obsaženy v české školské legislativě, zejména v Zákoně 317/2008 Sb. (školském zákoně), ale spíše v obecné rovině řízení.

§ 2 odst. 1 písmene a), b), c) Zákona 317/2008 Sb. Uvádí několik důležitých zásad vzdělávání, mezi nimiž je mj.:(22:4826)

- **rovný přístup ke vzdělávání bez jakékoli diskriminace** ve smyslu negativní diskriminace – (rovný přístup každého státního občana České republiky nebo jiného členského státu Evropské unie ke vzdělávání bez jakékoli diskriminace z důvodu rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, víry a náboženství, národnosti, etnického nebo sociálního původu, majetku, rodu a zdravotního stavu nebo jiného postavení občana),
- **zohledňování vzdělávacích potřeb jednotlivce,**
- **vzájemná úcta, respekt, názorová snášenlivost, solidarita a důstojnost všech účastníků vzdělávání.**

§ 2 odst. 2 písmene c), d), e), f) Zákona 317/2008 (22:4826) mezi obecné cíle vzdělávání mj. řadí:

- pochopení a uplatňování zásad demokracie a právního státu, základních lidských práv a svobod spolu s odpovědností a smyslem pro sociální soudržnost,
- utváření vědomí národní a státní příslušnosti a respektu k etnické, národnostní, kulturní, jazykové a náboženské identitě každého,
- poznání světových a evropských kulturních hodnot a tradic, pochopení a osvojení zásad a pravidel vycházejících z evropské integrace jako základu pro soužití v národním a mezinárodním měřítku.

Zákon se též zabývá vyučovacím jazykem a vzděláváním příslušníků národnostních menšin.

Konkrétně § 13 odst. 1 – 4 Zákona 317/2008 Sb.(22:4830) se zabývá **vyučovacím jazykem**. Odstavec 2 zajišťuje příslušníkům národnostních menšin právo na vzdělávání v jazyce národnostní menšiny, a to za podmínek stanovených v § 14(22:4831), který se týká vzdělávání příslušníků národnostních menšin.

- 1) *Obec, kraj, popřípadě ministerstvo zajišťuje pro příslušníky národnostních menšin vzdělávání v jazyce národnostní menšiny v mateřských, základních a středních školách, a to v obcích, v nichž byl v souladu se zvláštním právním předpisem zřízen výbor pro národnostní menšiny, pokud jsou splněny podmínky stanovené tímto zákonem.*
- 2) *Třidu příslušného ročníku mateřské školy lze zřídit, pokud se ke vzdělávání v jazyce národnostní menšiny přihlásí nejméně 8 dětí a příslušností k národnostní menšině, třídu příslušného ročníku základní školy lze zřídit, pokud se ke vzdělávání v jazyce národnostní menšiny přihlásí nejméně 10 žáků s příslušností k národnostní menšině; mateřskou školu nebo základní školu s jazykem jiné národnostní menšiny lze zřídit za předpokladu, že všechny třídy budou v průměru naplněny nejméně 12 dětmi nebo žáky s příslušností k národnostní menšině v jedné třídě.*
- 3) *Třidu příslušného ročníku střední školy lze zřídit, pokud se ke vzdělávání v jazyce národnostní menšiny přihlásí nejméně 12 žáků s příslušností k národnostní menšině; střední školu s jazykem národnostní menšiny lze zřídit za předpokladu, že všechny třídy budou v průměru naplněny nejméně 15 žáky s příslušností k národnostní menšině.*
- 4) *Při organizaci vzdělávání v jazyce národnostní menšiny přihlížejí obce, kraje, popřípadě ministerstvo k dostupnosti tohoto vzdělávání. Vzdělávání v jazyce národnostní menšiny může zajistit i svazek obcí, popřípadě se na způsobu zajištění, včetně financování, mohou dohodnout obce mezi sebou, popřípadě obec s krajem.*
- 5) *Nejsou-li splněny podmínky uvedené v odstavcích 2 a 3, může ředitel školy se souhlasem zřizovatele stanovit ve školním vzdělávacím programu předměty nebo jejich části, v nichž se vzdělávání uskutečňuje dvojjazyčně, a to jak v českém jazyce, tak v jazyce národnostní menšiny.*

1.2 Charakteristika multikulturní výchovy

Vymezení pojmu multikulturní výchova je velmi nejednoznačné. Setkáváme se s mnoha alternativami a synonymy tohoto pojmu. Např.: interkulturní pedagogika, interkulturní výchova, interkulturní vzdělávání, multikulturní vzdělávání, globální výchova, výchova k světoobčanství. Za nejbližší termín se považuje interkulturní výchova, popř. vzdělávání.

(Průcha,J.,2001) konstatuje, že multikultura má mezioborový charakter, prolínají se v ní poznatky z různých vědních oborů (etnologie, psychologie – zejména interkulturní psychologie, sociologie, filozofie, kulturní antropologie, pedagogika, etnopedagogika, etnolingvistika apod.).

Multikulturní výchova se týká především lidské psychiky – chování, jednání, poznávání, vědomostí, dovedností, postojů, názorů, hodnotového systému, jazyka, komunikace, sociálních vztahů, emocionality atd.

Žáci se seznamují s cizími kulturami, poznávají jejich hodnoty a tradice. Upevňují si také poznatky o vlastní kultuře, o jejich společenských hodnotách a postojích, tím si upevňují vlastní identitu. Učí se vzájemnému respektu, smyslu pro spravedlnost a toleranci k odlišnostem. Děti s cizí národností upevňujeme v jejich kulturních specifikách a pomáháme jim poznávat kulturu majoritní společnosti. Dbáme na vzájemnou spolupráci, partnerství a schopnost žít spolu v jedné společnosti. Upevňujeme a vytváříme zdravé, demokratické a fungující vztahy dětí mezi sebou, dětí a učiteli, rodiny a školy, školy a komunity. Důležitý je pocit rovnoprávnosti a tolerance mezi všemi zúčastněnými. Škola by se měla snažit zabezpečit takové klima, kde by se všichni zúčastnění mohli cítit rovnoprávně. Tím předcházíme negativním vztahům a předsudkům. (5:97)

Klíčové kompetence učitele praktikujícího multikulturní výchovu:

Velmi důležitou roli hraje osobnost učitele při působení na žáky prostřednictvím multikulturní výchovy.

Verma (2003) popisuje úlohu učitele a jeho klíčové vlastnosti, aby mohl ve svém působení vědomě podporovat rovnoprávnost a reagovat citlivě a empaticky na rozmanitost žáků ve třídě:

- měl by si být vědom etnický a kulturně různorodé povahy společnosti,
- měl by být připraven jednat jako nástroj změny při vytváření rozmanité a harmonické společnosti,
- měl by být schopen uvědomit si své předsudky a překonat je,
- měl by být schopen odhalit diskriminaci u druhých lidí,
- měl by být dobře vybaven k tomu, aby děti a mladé lidi připravil na život v pluralitní společnosti.

1.3 Cíle multikulturní výchovy

- rozvoj porozumění dětí v sobě samých a hodnotám své kultury,
- podpora jejich integrace v širším multikulturním prostředí při zachování vlastní kulturní identity spolu s respektováním základních lidských a občanských práv a mravních hodnot,
- vedení žáků k osvojování tzv. interkulturních kompetencí, tedy takových znalostí a postojů, které by v nich vypěstovaly chápání kulturních specifičností příslušníků jiných etnických, náboženských a rasových skupin a tolerantní postoje k těmto odlišnostem. (23)

Cíl multikulturní výchovy můžeme chápat také jako získání či rozvíjení různých kompetencí, které se mohou různě prolínat. Jedná se o **kompetence osobnostní** (respekt a úcta k člověku obecně, rozvoj kritického myšlení, postoje a názorová oblast, schopnost empatie), **kompetence sociální** (prosazování vlastních práv a respektování práv druhých, rozvíjení mezilidských vztahů na základě ohleduplnosti, úcty a tolerance), **kompetence**

občanské (respektování práv a svobod práv druhých i vlastních, odmítání útlaku a porušování lidské důstojnosti, ochrana a úcta k naším tradicím a kulturnímu dědictví),
kompetence interkulturní (pochopení kulturních odlišností a tolerance k nim, vytváření interkulturních kontaktů, které by měly sloužit k obohacení sebe i druhých. (5:15)

1.4 Obsah multikulturní výchovy

(Švingalová,2007) uvádí, že obsahově se multikulturní výchova zabývá různými tématickými okruhy, ale základem vždy zůstává soužití majoritní společnosti s menšinami a naopak, a pak jejich vzájemný vztah. Mezi tématické okruhy patří: menšiny, jejich druhy a specifika, kultura, kulturní identita, národ, etnikum, migrace, integrace, diskriminace, sociální vyloučení, xenofobie, rasismus a další.

2. Cizinci v České republice

Nikoho dnes asi nepřekvapí přítomnost dětí cizí národnosti v českých školách. Jsou to převážně národnosti slovenské, vietnamské, ukrajinské, ruské.

Sčítání lidu v roce 2001 zahrnovalo občany s trvalým pobytem v České republice, též cizince s povolením pro dlouhodobý pobyt (tzn. více než 90 dnů). „*Důvodem dlouhodobého pobytu je nejčastěji zaměstnání, podnikání nebo studium.*“ (20)

K 1.3.2001 v České republice pobývalo 70 000 cizinců s dlouhodobým pobytem, což činí 0,7% z celkového počtu obyvatel v České republice. Největší zastoupení v počtu cizinců s dlouhodobým pobytem měli cizinci s vietnamskou, ukrajinskou a ruskou národností. I když Českou republiku obývá více občanů slovenské národnosti než vietnamské, lidé slovenské národnosti v Čechách žijí převážně s trvalým pobytem. Nejsou již považováni za cizince. Mají občanství České republiky. (20)

Po roce 1989 se Česká republika stala velmi zajímavou zemí pro cizince, kteří hledali nové domovy, zaměstnání, lepší podmínky pro život, svobodu vlastního projevu nebo náboženství. Cizinci přicházeli sami a postupně tu vytvářeli často smíšená manželství, nebo přicházely celé rodiny i s dětmi. Děti pak často čelily adaptačním problémům při začleňování do nové společnosti s odlišnými nároky, zvyky a pravidly. Problém představuje i neznalost jazyka majoritní země.

Problémy při začleňování neprožívají pouze děti, ale i jejich rodiče. Prožívají strach z neznámého prostředí, který může vyústit až v kulturní šok. Musí čelit předsudkům ze strany majoritní skupiny, překonat komunikační bariéru. Nová země sebou přináší i odlišný hodnotový systém, který je často těžko pochopitelný.

„*Rodiny cizinců se od sebe velmi liší, nejen zemí svého původu, mateřským jazykem a tím, co je na první pohled patrné, například barvou pleti, tvarem očí, tělesnou výškou, ale především svými cíli, uznávanými hodnotami, náboženským přesvědčením, způsobem života, režimem dne, rodinnými zvyky, stravovacími návyky.*“ (2:11)

Rozdíly mezi jednotlivými národnostmi jsou velmi různorodé. Každé etnikum si snaží své specifičnosti zachovat v rámci rodiny, komunity. Ale též dochází k smíšení národnostních specifik, ať už vytvářením smíšených manželství, nebo může dojít k asimilaci vlivem majoritní společnosti. Dochází k tomu, kdy majoritní společnost není schopna přijmout odlišnosti, obává se nepoznaného, neumí respektovat a tolerovat hodnoty postavené na jiných principech než jsou ty jejich. Můžeme tomu předcházet včasným a

přirozeným působením na děti a to již v předškolním věku. Kdy si děti začínají osvojovat poznatky o světě okolo sebe. A pokud poznají, že je naprosto normální, že každý z nás je jedinečný a máme každý naprosto odlišné potřeby, je to ta správná cesta ke společnosti tolerující různost a odlišnost. A je pak jedno jestli jde o odlišnost jazykovou, kulturní, náboženskou, atd. Problémem pro multikulturní smýšlení pak jsou jedinci, kteří jsou plní předsudků a odmítání nepoznaného. Může to být vlivem stylu výchovy v rodině. Děti z těchto rodin přijímají za své názory svých rodičů, aniž by chápaly proč to tak je. Myslí si, že tento negativní postoj vůči cizincům je normální a správný.

Podle údajů Českého statistického úřadu docházelo ve školním roce 2007/2008 do mateřských škol 291 194 dětí a z toho bylo 3 078 dětí z cizích zemí, což je 1,06%. A na základních školách bylo 844 863 žáků. Z toho bylo 12 963 žáků z cizích zemí, tvořili tedy více než 1,5%. Tento počet se rok od roku zvyšuje.(21)

Od školního roku 2007/2008 jsou všechny školy na území ČR povinny vyučovat podle nového rámcového vzdělávacího programu. Jedním z průřezových témat je multikulturní výchova, nebo se multikulturní výchovy programy dotýkají svými východisky. Cílem tohoto tématu by pokaždé měly být kompetence dítěte vytvářet pozitivní vztahy s vrstevníky a přijímat je i s jejich individualitou. Pomáháme tak dětem vytvářet schopnost přijímat odlišnosti a neznámé věci bez případných předsudků.

Předcházíme tak xenofobii. „*Děti z multikulturních tříd mívají menší tendenci k rasistickým a xenofóbním názorům.*“ (2:12) Blízký kontakt umožňuje učitelům i dětem přirozenou cestou pochopit, že mají podobné problémy, potřeby a touhy jako děti české. Mít ve třídě žáka jiného národa pak může být velkou výhodou. Žák z jiné země se stává kamarádem a je úplně jedno, odkud pochází, jaké udržuje tradice nebo jakou má barvu pleti. Může vyprávět o své zemi, vysvětlit zvyky, které Češi nechápou, a seznámit spolužáky s tradicemi svého národa. Tímto vztahem se můžeme navzájem obohacovat.

2.1 Rodina a kultura

Na sociální vývoj dítěte v předškolním věku působí mnoho faktorů. Mezi vnější faktory patří vliv mezilidských vztahů a sociální pozice dítěte ve vztazích. Jde o tzv. **sociální kontext**, (10:3) kdy na dítě působí zejména rodina. Rodina je pro dítě primární skupinou, která působí v období, kdy se lidská psychika teprve formuje a je nejtvrdnější. Působení rodiny má pro dětský vývoj prvořadý význam.

*„Dítě se rodí do kultury svých rodičů a tyto kulturní charakteristiky si během svého vývoje osvojuje. Jde o normy, hodnoty, vzorce chování dané kultury. Nazýváme tento proces **enkulturací** (postupné začleňování se do kultury).“ (10:3)*

Dítě si procesem enkulturace vytváří **kulturní identitu**, kdy si dítě postupně uvědomuje, že náleží ke kultuře, ve které vyrůstá. *„Děti si v předškolním věku svojí náležitost k dané kultuře ještě neuvědomují, dítě je toho schopno až v mladším školním věku.“ (10:3)*

Během dlouhodobého lidského vývoje se musel člověk přizpůsobovat proměnám prostředí a postupně se formovalo lidské společenství. Člověk vnímá přizpůsobování se jako vědomé učení se novému a získané informace, které jsou nezbytné pro danou společnost, se předávají dalším generacím.

Kultura je velké množství a každá je něčím specifická a jedinečná. Někdy tyto odlišnosti jsou důvodem nepochopení a konfliktů. Jelikož cizí kulturu můžeme pociťovat někdy jako ohrožující nás. Bývá to dáno neznalostí cizí kultury a nepochopením. Výhodou je, když máme možnost být součástí více kultur. Z každé kultury získáme poznatky a zkušenosti, které nám napomohou si v nich najít pozitivum.

Takto do života vybavené děti mají schopnost pochopit a tolerovat kamarády, kteří mají odlišnou národnost, kulturu a zároveň si uvědomují svojí vlastní kulturní identitu. Děti jsou pak schopny mezi sebe přijmout i kamaráda, který je něčím odlišný např. i zdravotním či sociálním znevýhodněním.

2.1.1 Specifika kulturního prostředí

„Dítě je přijímáno a vychovááno v různých národech různým způsobem. Nejvíce můžeme pozorovat rozdíl mezi tzv. individualistickými a kolektivistickými kulturami.“ (10:7)

V individualistických kulturách mezi dítětem a rodiči nejsou tak úzké vazby. Rodiče se snaží dítě připravit na nároky dnešní společnosti. V dítěti pěstují samostatnost a schopnost se samo rozhodovat. Dítě často upřednostňuje svůj zájem nad zájmy ostatních. Předpokládá se, že později v dospělosti bude dítě schopno být soběstačnou osobností, která bude schopná úspěšně obstát v dnešním světě plném vysokých nároků.

„Tento přístup je skoro totožný s liberální výchovou, kdy dítě si dělá co chce. Avšak přehnaná liberální výchova může vést až k tomu, že dítě ztrácí mantinely, může se pak cítit zmatené a nejisté.“ (10:7)

Kolektivistické kultury jsou založené na velmi silných rodinných vazbách, kdy potřeby jedince jsou podřízené požadavkům rodiny, nebo sociální skupiny. Neupřednostňuje se tak dítě a jeho zájmy, ale naopak se dítě musí přizpůsobit vztahům v rodině. Často to můžeme vidět ve vietnamských rodinách. Pro tuto národnost je velikou prioritou vzdělání. A tak rodiče děti vystavují velkému nátlaku, kdy vietnamské děti musí ve školách dosahovat dobrých výsledků. Při případném neúspěchu to pociťují jako veliký neúspěch celé rodiny. Kolektivistické kultury vychází z tradic a vzájemného soužití.

J. Průcha uvádí:

„Rodiče z různých kultur mají odlišné představy o tom, co mají upřednostňovat ve výchově svých předškolních dětí. Např. finští rodiče na rozdíl od asijských kultur považují předškolní věk za skutečné dětství, a proto ho nechtějí zatěžovat systematickou přípravou na školu. Kladou důraz zejména na sociální interakci a kooperaci.“ (10:7)

N. Hayesová uvádí příklad:

„Japonské děti jsou od malička vedeny k uvědomování si vlivu svých činů a chování na druhé. A to tím způsobem, že místo napomínání a souboje vůlí mezi matkou a dítětem, což je typické pro západní kultury, japonská matka vyjadřuje svoje pocity, které jí dítě způsobuje (např. utrpení). Japonci tak získávají výchovou velkou vnímavost k pocitům viny a společenské hanby.“ (10:7)

Dítě se tak učí pochopit pocity druhých a jednat vůči ostatním empaticky.

Výchovné styly v rodině vychází z kulturního společenství, ze kterého rodina pochází. Každá kultura si sebou nese specifika v uznávání hodnot, v komunikaci, návycích, nárocích na dítě, též ve vztahu mezi dítětem a rodiči. Tím si dítě vytváří vlastní identitu.

Kultura je odvozená od způsobu života společenství. Kdy každá kultura má rozdílný žebříček hodnot.

„Způsob života si člověk z části může volit sám, z části je mu vnucen podmínkami a okolnostmi.“(9:113)

Podle stupně, jak si může jedinec volit způsob života sám a v jakém rozsahu je nucen se řídit příkazy a předpisy společnosti, můžeme rozlišit čtyři skupiny způsobu života ve společnosti (9:114):

- Hierarchie: postavení jedince ve skupině je dáno majetkem, původem. Dochází k manipulování příslušníky nižších kast. Toto třídní rozdělení vzniká proto, aby bylo jasné kam jedinec patří.
- Fatalismus: člověk je součástí společnosti, ale jeho život se podřizuje potřebám společnosti. Schopnosti, inteligence, pracovitost jedince jsou vedlejší.
- Individualismus: člověk prosazuje jen sám sebe, bez ohledu na společnost. Jde o liberální přístup, kdy si jedinec dělá, co chce on sám.
- Rovnostář: se nazývá jedinec, který odmítá nerovnosti ve společnosti, snaží se o lepší společnost, kde má každý stejná práva.

2.2 Děti ze smíšených manželství

V dnešní době je zcela běžné, že mezi sebou uzavřou manželský sňatek lidé dvou naprosto odlišných národností. Vyplývá to z našeho mnohokulturního společenství. Do těchto manželství se pak narodí děti. A nastávají klady i zápory, které jsou dítěti dány do vínku. Za kladné obohacení dítěte se dá považovat budoucí osvojení dvou různých jazyků, kterými hovoří rodiče.

*„Když rodiče dodržují to, že na dítě každý mluví jen ve svém rodném jazyce, dítě si postupně osvojí oba jazyky. Pak se jedná o tzv. **bilingvní dítě**.“ (7)*

Dítě si začíná osvojovat základy řeči a hned musí vnímat, že když mluví s matkou tak musí mluvit jedním „způsobem“ a když chce mluvit s otcem musí mluvit zase jinou řečí. Častěji to však vypadá tak, že si dítě osvojí řeč rodiče, se kterým je častěji a tráví s ním více času. Ne že by řeči druhého rodiče nerozumělo, ale odpovídá mu řečí, která je mu bližší. Nesmíme to dítěti zazlívát, abychom ho neodradili k dalšímu rozvoji obou řečí, jelikož má velké předpoklady v budoucnu plynule komunikovat v obou jazycích.

Pro dítě, které přichází do nového kolektivu v cizí zemi, je to velmi náročná životní situace, která se často projevuje i stresem, negativismem dítěte. Na tyto zátěže může dítě ve vypjatých situacích reagovat i tak, že bude komunikovat jazykem, který je mu bližší, ale není to jazyk země, do které dítě přišlo. A přitom dítě jazyk majoritní skupiny ovládá.

Ke každé řeči se váže i neverbální složka, která nám mnohdy napoví více než slovní vyjádření. Dítě si neosvojuje pouze řeč, ale dohromady s ní i neverbální prostředky. Neverbální projevy nesou silný emoční význam. Gesta, mimika, postoj těla či tón hlasu doprovází náš řečový projev. Je zajímavé pozorovat, jak bilingvní lidé při přechodu do druhého jazyka mění i svůj neverbální projev. (7)

Život ve smíšených manželstvích přináší i negativa, kdy rodiče naráží např. na zcela odlišné výchovné postupy, hodnoty, na které byli zvyklí z dětství.

Rodiče by měli přirozenou, nenucenou formou předat dítěti svoje vlastní poznatky o své kultuře. Aby si pak mohlo samo vybrat, co je mu bližší. V každém případě to dítě do života vybaví množstvím zkušeností. V horším případě se rodiče nedovedou dohodnout na jednotném působení na dítě. Kdy každý bude chtít prosazovat jen svůj styl výchovy, na který byli zvyklí oni z dětství. Dítě se pak bude cítit zmatené a nebude vědět, co je správné. Pro dítě je velmi důležité vidět jasná pravidla, ve kterých by se dovedlo orientovat a tím by se ubezpečilo ve správnosti svého jednání. Rodiče by se měli dohodnout na společném přístupu k dítěti.

2.3 Adaptace dítěte na cizí kulturní prostředí

Při příchodu do cizí země, která sebou přináší cizí kulturu, neznámé prostředí, které působí často nebezpečně a nepříjemně. Dítě prožívá stres vlivem negativních emocí. Tento stav nazýváme **kulturní šok**. Každé dítě tuto situaci prožívá jinak.

Podle PhDr. Moniky Morgensternové, Ph.D. příznaky projevu kulturního šoku mohou být u dítěte různé a mohou se projevovat v různé intenzitě: (10:9)

- strach
- zmatení
- dezorientace
- deprese
- pocit ztráty a deprivace související např. s absencí kamarádů a dalších blízkých osob (babičky, dědečka atp.)
- pocit odmítnutí ze strany „nových kamarádů“
- psychosomatické problémy (nespavost, počůrávání se, bolesti břicha)
- vzdor a agrese
- regrese ve vývoji – dítě je stejně jako po delší nemoci může vývojově vrátit o stupeň zpět

Pokud dítě přechod do nové mateřské školy vnímá negativně a prožívá výše uvedený kulturní šok, můžou se k psychickým problémům přidružit i problémy somatické. Pak je nazýváme psychosomatické problémy. Příznaky mohou být apatie dítěte, bolení břicha, průjemy či nechutenství při jídle. Dítě se cítí zmatené a ohrožené. Může se to projevit případnou negací, či agresí vůči vrstevníkům, nebo předmětům ve škole. Negaci můžeme pozorovat při nechuti komunikovat s učitelkou, s dětmi ve třídě, též při odmítání spolupráce.

„Lidé obecně reagují na změnu kultury různým způsobem v závislosti na svých životních zkušenostech, ale i v závislosti na jakémsi osobnostním vybavení.“ (10:9)

V psychologii rozlišujeme tzv. **osobnostní typy**:

- **asimilační**: brzy a bez problému přijímá hodnoty a normy cizí kultury, po čase dochází ke ztrátě vlastní kulturní identity

- **kontrastní:** prožívá rozdíly mezi vlastní a cizí kulturou, odmítá odlišnosti cizí kultury a důraz klade na hodnoty typické pro jeho vlastní kulturu
- **hraniční:** považuje obě kultury za přínosné, naopak však se nedokáže identifikovat ani s jednou kulturou
- **syntézní:** ideální typ, jakýsi kosmopolita představuje splynutí obou kultur a je nositelem „světové mysli“(10:9)

U dětí je schopnost se adaptovat závislá na věku a znalosti jazyka majoritní společnosti, ale též na osobnostních zvláštностech dítěte. V čím mladším věku dítě přichází do nového prostředí mateřské školy, tím zvládá lépe adaptaci. Děti ve věku 3 let nepociťují mezi sebou rasové rozdíly, jsou schopny se lépe sžít s novým kolektivem. Dítě je dobře přijímáno ostatními vrstevníky. I přes neznalost místního jazyka se děti dovedou vzájemně dobře domluvit za použití gest a jiných neverbálních složek řeči. Při nástupu starších dětí cizí národnosti do mateřské školy se projevují negativní postoje vůči neznámému prostředí. Je to dáno též neschopností se v kolektivu domluvit. Pro děti v 6 letech je verbální složka řeči velmi důležitá pro navazování vztahů.

2.4 Problémy v komunikaci s rodičem – cizincem

V multikulturní třídě zcela běžně komunikujeme s rodiči dětí s odlišným jazykem. Během této komunikace se potýkáme se spoustou problémů. Ať jde o bariéru ve formě neznalosti jazyka či nepochopení rozdílů chování a jednání mezi zúčastněnými.

Problémy při interkulturní komunikaci (9:6):

- **Nejistota** – obě strany mohou při komunikaci pociťovat nejistotu, kterou si ani nemusí uvědomovat. Spočívá ve vzájemném oťukávání, kritickém pohledu a nevyjasněných očekáváních.
- **Kognitivní disonance (nesoulad)** – je již na rovině hlubšího nedorozumění, které mohou být způsobeny různou kulturní identitou (např. názor na odlišné stravování, oblékání dítěte).
- **Nedůvěra** – pokud je nesoulad v komunikaci dlouhodobější, dojde k nastolení trvalejší nedůvěry, které zabrání jakékoliv další smysluplné komunikaci.

- **Nepřátelství** – vyhrocený stav nedůvěry, který se projeví v nepřátelském postoji. Rodič může např. zcela odmítnout výchovný styl v českých mateřských školách.

„Pedagog i rodič jsou vystaveni odlišnému komunikačnímu stylu, neznámému chování a používání neverbálních výrazů.“ (9:7)

Důsledkem se mohou stát neshody ve vzájemné komunikaci. Můžeme to pozorovat na chování ze strany rodičů, kdy nemají zájem s pedagogem komunikovat, vyhýbají se vzájemnému kontaktu (rodič se může při komunikaci cítit ohrožený), obávají se nepříjemné situace při neschopnosti se verbálně vyjádřit.

Často dochází též nepochopení ze strany pedagoga, kdy od rodiče pociťuje negativní postoj. Ale může to být dáno specifikou kultury, ze které rodič pochází. Např. rodič se vyhýbá očnímu kontaktu, nebo neodpovídá na pozdrav.

V těchto případech velmi záleží, jak se k tomu pedagog postaví. Měl by se snažit chovat velmi empaticky, napomůže i dostatečná informovanost o dané kultuře a jejich specifických chování a komunikaci. Nezapomínejme na to, že za pozitivní komunikaci školy a rodičů vždy stojí spokojenost dětí v naší škole.

2.5 Rasové předsudky

G. W. Allport uvádí tuto myšlenku: „*Největší jistotu máme v jedné věci: lidé, kteří odmítají jednu cizí skupinu, mají s největší pravděpodobností sklon odmítat i jiné.*“ (9:7)

„*Vytváření předsudků spočívá v utváření předpojatých a negativních soudů o člověku nebo skupině.*“ (9:7)

Tyto soudy nemusí být založené na skutečnosti, ani na negativní zkušenosti s odsuzovanou skupinou. Většinou vyplývají z nepochopení odlišné kultury, osvojíme si zkreslenou pravdu a myslíme si, že jen ta je správná. Tito jedinci nechtějí přijmout, že by se ve své předpojatosti mýlili. A jen vyhledávají další negativní skutečnosti související s interkulturním soužitím, aby si potvrdili svoje přesvědčení.

Předsudky často vyplývají z rodinné výchovy. Vlivem výchovy si někteří jedinci vytvářejí častěji předsudky než jiní. Tito jedinci zažili v dětství tvrdou disciplínu, která u dítěte způsobila negativní a agresivní pocity, které se přetvořily a začaly se projevovat vůči jiným objektům. Zejména pak vůči slabším, znevýhodněným nebo minoritním skupinám.(9)

„*Lidé mají sklon se chovat etnocentricky. Projevuje se to tendencí*“(9:8):

- označovat to, co probíhá v jejich kultuře za „přirozené a „správné“, a vše, co probíhá v cizích kulturách za „nepřirozené“ a „nesprávné“
- vnímat zvyky vlastní kultury jako normu pro všechny; to, co je dobré pro nás, je dobré pro každého
- myslet si, že normy, role a hodnoty vlastní skupiny jsou správné
- věřit, že je přirozené pomoci a spolupracovat s členy vlastní skupiny
- jednat ve prospěch vlastní skupiny
- cítit se hrdí na vlastní skupinu
- cítit hostilitu vůči cizím skupinám

K nejčastější chybě při interkulturní komunikaci dochází, když člověk nerozumí nečekané reakci ze strany druhého partnera, dosadí si do kontextu svoje vlastní kulturní zdůvodnění. Je to totiž ta nejrychlejší cesta, jak pochopit sdělení partnera. Není potom divu, že z toho potom pramení nejrůznější nedorozumění či trapné situace.

Děti celou tuto problematiku vnímají naštěstí jinak. Pozorujeme-li skupinku hrajících se předškolních dětí ve třídě, zjišťujeme, že samy nedělají rozdíl mezi sebou kvůli barvě pleti, kulturním, etnickým či jiným odlišnostem. Neznamená to, že by tyto rozdíly vůbec neviděly. Všímají si odlišností, které jsou patrné na první pohled a jsou pro dítě charakteristické. Tyto rozdíly pro dítě nejsou podstatné. Pro děti je důležité, kdo se k nim chová hezky, kdo si s nimi dovede hrát, kdo jim půjčuje hračky. Ale i přesto se můžeme setkat s agresí dětí vůči vrstevníkům odlišné národnosti. Je to dáno odpozorovanými vzorci chování od svých nejbližších z rodinného prostředí. Děti si pak osvojí tento negativní postoj za svůj.

„Děti si svoji odlišnost neuvědomí do té doby, dokud je na to okolí neupozorní. Proto nesmíme dětem soustavně připomínat, že pocházejí z jiného prostředí, z jiných zemí, kultur, připomínáme jim tak, že jsou jiné než ostatní.“ (3:11)

Můžeme upozorňovat na kladné stránky dětského chování, které souvisí s odlišnou kulturou. Tím upevňujeme pozitivní postoj vůči cizím národnostem. Snažíme se děti nadchnout pro poznání způsobu života svého kamaráda, který má trochu odlišný životní styl než je pro českou společnost normální. Děti pak mají možnost pochopit, že i když jsme každý v něčem odlišný, přesto se spolu dovedeme domluvit a máme podobné problémy a přání.

Toho můžeme dosáhnout citlivým a uvědomělým přístupem nejen učitelek, ale velmi záleží i na přístupu kolektivu v mateřské škole (tzn. i personálního) a jiných dospělých vyskytujících se ve škole (např. rodiče ostatních dětí).

3. Multikulturní výchova v mateřské škole

Již jsem se zmiňovala o potřebě realizovat multikulturní výchovu v co nejranějším věku dítěte. Děti bychom měli připravovat na multikulturní společnost, do které vyrůstají. Odrazovým můstkem pro vytváření multikulturní osobnosti dítěte by měla být právě mateřská škola. Protože už děti v tomto věku se setkávají s kamarády s odlišných zemí, s cizí národností. Pokud si děti v tomto věku osvojí pozitivní vztah k přijímání odlišností, disponují předpoklady k tomu, že tento postoj budou i nadále rozvíjet.

Na multikulturní výchovu, které se chceme věnovat v naší třídě se musíme dívat ze tří možných úhlu pohledu:

1) Multikulturní výchovu z hlediska dítěte cizí národnosti

Multikulturní výchova je cílený proces, který se snaží o interakci dítěte cizí národnosti, odlišného etnika či rasy do minoritní skupiny. Bere v úvahu kulturní, jazykové a individuální zvláštnosti dítěte.

2) Multikulturní výchovu z pohledu českých dětí na jiné, odlišné národnosti

Pomocí multikulturní výchovy se snaží učitelka dětem zprostředkovat poznání a pochopení odlišných kultur. Děti se učí vzájemnému respektu a toleranci vůči kamarádům cizí národnosti. Tím předcházíme případným rasovým predsudkům.

3) Multikulturní výchovu z hlediska rámcových cílů Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání

Multikulturní výchova by měla respektovat RVP PV, vycházet z jeho záměru a cílů.

Může být obsažena ve Školním vzdělávacím programu, nebo si učitelky mohou samy začleňovat multikulturní prvky nebo projekty do Třídních vzdělávacích programů.

3.1 Multikulturní výchova a rámcový vzdělávací program

Pro děti cizinců platí stejné cíle předškolního vzdělávání, které směřují k optimálnímu rozvoji dítěte, k osvojení základů hodnot multikulturní společnosti, k rozvíjení schopnosti projevovat se jako samostatná aktivní osobnost.“(7:179)

3.1.1 Rámcové cíle a záměry předškolního vzdělávání, které úzce souvisí s multikulturní výchovou

Rámcové cíle by měly každé učitelce napomoci se ubezpečit ve správnosti svého působení. Učitelka by měla jednat vždy cíleně a za určitým vzdělávacím záměrem. Měli bychom využívat všech vzdělávacích forem, které nám mateřská škola a soužití s dětmi nabízí.

Prvky multikulturní výchovy které jsou obsaženy v hlavních cílech předškolního vzdělávání: (podle M. Marxové 2005)

1) Rozvíjení dítěte, jeho učení a poznání.

U děti rozvíjíme řečové a komunikační dovednosti, posilujeme přirozené poznávací city a tím podporujeme zájem o nové a nepoznané . Povzbuzujeme chuť porozumět věcem okolo nás a tím založit u dítěte elementární povědomí o okolním světě a vztazích v něm.

2) Osvojování základů hodnot, na nichž je založena naše společnost.

Učíme dítě si uvědomit hodnoty jako je nedotknutelnost lidských práv, osobní svoboda, rovnosti všech lidí, soucítění se slabšími, nebo nějakým způsobem znevýhodněnými. Děti by si měli uvědomit svoji kulturní identitu, předávání kulturního dědictví. Rozvíjíme verbální a neverbální složky řeči, schopnost vytvářet sociální vztahy, děti by měly dosáhnout schopnosti vnímat různost kulturních komunit jako samozřejmost.

3) Získání osobní samostatnosti a schopnosti projevat se jako samostatná osobnost působící na své okolí.

Záměrem vzdělávacího úsilí předškolního pedagoga v této oblasti je, aby si dítě osvojilo základy pro zdravé sebevědomí a sebejistotu. Podporujeme u dítěte rozvoj pozitivních citů ve vztahu k sobě (osobní spokojenost). Dítě učíme uvědomovat si svou samostatnost, zaujímat vlastní názory a postoje a vyjadřovat je. Upevňujeme schopnost být samo sebou a zároveň se přizpůsobit životu v sociální komunitě – v kulturní a multikulturní společnosti. Učíme dítě jednat v duchu základních lidských a etických hodnot – to vše na úrovni přizpůsobené věku předškolního dítěte.

3.1.2 Multikulturní výchova ve vzdělávacích oblastech RVP PV

Dítě a jeho tělo

Pro každé dítě je pohyb naprosto přirozenou činností. A tak bychom měli hlavně zpočátku adaptace zapojovat pohybové činnosti, kterých se může cizojazyčné dítě zúčastnit aniž bychom potřebovali slovní doprovod. Nabízíme činnosti lokomoční, manipulační, konstruktivní a grafické, hudebně-pohybové, pracovní a sebeobslužné. I nadále pak z pohybových činností vycházíme (např. podpora zpěvu písní rytmicizací v podobě tleskání, dupání a jednoduché tance). Využíváme hudebního nebo rytmického doprovodu, používáme hudební nástroje. Děti cizí národnosti necháme se přirozeně pohybově projevat, může to pozitivně motivovat ostatní děti, při pohledu na zvláštní styl tance, jiné pohybové hry. Všímáme si toho v čem dítě vyniká a z toho i nadále vycházíme. Může jít o mimořádné schopnosti v oblasti zpěvu, hraní na hudební nástroj, vnímání hudby, ruční práce, výtvarný projev, modelování, apod. Rozvíjíme smyslové vnímání, uvědomění si svého tělesného schématu. Dítě bychom měli často chválit, aby pocíťovalo úspěch. Tím ho pak můžeme podporovat k dalším činnostem. Učíme dítě osvojovat si základy hygienických sebeobslužných činností. Můžeme se potýkat s problémy v odlišném stravování, v režimu dne. Vytváříme zdravou atmosféru a pohodu prostředí, kde by se děti cítily bezpečně a měly pocit jistoty.(7)

Dítě a jeho psychika

V této vzdělávací oblasti se zaměřujeme na rozvoj řečových schopností a jazykových dovedností, vytváříme u dětí pozitivní vztah k intelektuálním činnostem a k učení. Dítě postupně učíme pojmenovávat věci v jednoduchých běžných denních činnostech, při hře, manipulaci s předměty, z přímého pozorování života a přírody na vycházkách. Dítěti slova opakujeme a povzbuzujeme ho. Naše vyjadřování musí být přesné a stručné, aby nám dítě porozumělo. Četbu doplňujeme názornými pomůckami, nebo dramatizací. Učíme dítě pomocí her poznávat prostředí mateřské školy. Rozvíjíme sociální vazby ve třídě.

Rozvíjíme estetické a tvůrčí aktivity tj. výtvarné činnosti, dramatizace, hudební činnosti a další. Dítě si osvojuje poznatky pomocí prožitkového učení a přímým kontaktem.

Vytvoříme si stručný slovníček slov v mateřském jazyce dítěte, který nám napomůže při komunikaci s dítětem.(7)

Dítě a ten druhý

K pocitu jistoty dítěti napomůže seznámení se zaběhlými pravidly a rituály, popřípadě si je spolu s dětmi vytvořit. Podporujeme u dětí ve třídě prosociální vztahy s vrstevníky. Rozvíjíme sociální citlivost, toleranci, respekt vůči druhému, přizpůsobivost, apod. Běžné situace v mateřské škole dávají příklady a vzory sociálního chování. Pomocí prosociálních činností se děti učí spolu vycházet, dorozumět se a hrát si spolu. Děti postupně chápou, že odlišnosti jsou přirozené a že všichni lidé mají svou hodnotu. Snažíme o poznání sociálního prostředí, v němž dítě žije (rodina, členové rodiny, život v rodině, atd.).(14)

Dítě a společnost

Představujeme dětem českou kulturu (české pohádky, říkadla, slavíme Vánoce, Nový rok, Velikonoce). Seznámíme děti též s různými kraji a kulturami. Povídáme si o tom jak je každý člověk a stát jiný. Vysvětlíme v čem se liší. Cizí kultura je pro nás všechny zdrojem zajímavých informací, neobvyklých zkušeností. Nové poznatky si prožijeme pomocí dramatické hry, výtvarné činnosti, povídání si o pocitech. Je nezbytné získat informace o zemi, ze které dítě přichází, využít mapy, fotografie, encyklopedie, internet. Obrázkové knížky o cizí zemi by se měly stát součástí třídní knihovničky

v mateřské škole. Děti samy mohou přinést do mateřské školy své knížky, fotografie, videokazety, typické věci např. hudební nástroje, příbory, tradiční oblečení. Pokud je to možné, snažíme se získat co nejvíce informací od rodičů.

Ukazujeme dětem a dáváme možnost si vyzkoušet lidové tradice a zvyky. Jelikož děti cizinců slaví také své svátky, je dobré zjistit vlastní způsob oslav. Při těchto příležitostech si můžeme realizovat jednodenní nebo týdenní projekt i v naší třídě. Na tu dobu se změní výzdoba třídy podle dané země, využíváme pohádek, hudby, tanců, stolování, ochutnávek typického jídla, ukázky tradičního oblečení. Velmi zajímavá by byla i návštěva hostů. Rozvíjíme u dětí schopnost žít v multikulturní společnosti.(7)

Dítě a svět

Snažíme se o přirozené pozorování blízkého okolí a života v něm, okolní přírody. Kulturní i technické objekty poznáváme pomocí vycházek a výletu. Učíme děti aby smysluplně svými činnostmi přispívaly k péči o životní prostředí, okolní krajinu a blízké okolí. Základem této oblasti je však vytvoření povědomí o sounáležitosti s ostatními zeměmi a s okolním světem, s dětmi jiných národností.(7)

3.1.3 Podmínky aplikace multikulturní výchovy v mateřské škole

Při aplikaci multikulturní výchovy v mateřské škole záleží na několika faktorech. Jsou to tyto podmínky:

- věcné podmínky
- psychosociální podmínky
- organizace

Věcné podmínky:

Prostorové uspořádání třídy by mělo odpovídat složení dětí a jejich potřebám. Děti by měly mít prostor pro realizaci individuálních i skupinových činností. Třída by měla být vybavená patřičnými hračkami, materiálem pro různorodé činnosti, pomůckami, didaktickým materiálem, který by dětem přiblížil život kamaráda (fotografie, pohledy,

knížky, typické národní jídlo nebo oděv). Měli bychom myslet na názornost pomůcek, různorodé věci z cizích oblastí a zemí, ze kterých přichází naši noví kamarádi (národní hračky, atd.). Užitečným pomocníkem by mohly být námětové hračky posilující pozitivní vztah k odlišnostem (barbie s černou pletí, postavičky černošské rodiny z Lega, apod.). Umožníme dítěti jiné národnosti si do mateřské školy přinést své oblíbené hračky či předměty. Děti musí mít volnost při výběru jak činností, tak i pomůcek. Podporujeme jejich samostatnost a respektujeme právo volby.

Volba pomůcek by měla přinést různorodost forem, je zapotřebí využít co nejširší repertoár (např. pohybové hry, výtvarná tvorba, činnost ve skupině, vyprávění, atd.).

Psychosociální podmínky:

Dítě cizí národnosti se musí ve třídě cítit dobře, mít pocit jistoty a bezpečí. Musí dostat dostatečný prostor pro svoji adaptaci na prostředí i kolektiv. Musí se brát zřetel na jeho osobnostní zvláštnosti a individuální potřeby a z těch i nadále vycházet a podle nich k dítěti přistupovat. Vztahy vůči dítěti, jak ze strany učitelky, tak i ostatních dětí, by měli být naplněné ohleduplností, tolerancí, úctou, důvěrou a vzájemnou pomocí a podporou.

Adaptaci dítěte cizí národnosti do prostředí české školy někdy trochu komplikují jiné kulturní zvyky, strava, hry. Hlavně při prvotní adaptaci na naše prostředí je složitější. Přivykání na nové podmínky dítěti usnadníme jedine trpělivostí a pochopením. Je potřeba se vcítit se do pozice znevýhodněného dítěte a snažit se mu porozumět. Dítě bychom neměli nechat, aby se nestalo jen pasivním pozorovatelem izolovaným od ostatních dětí. Adaptaci bychom měli řešit individuálně podle věku dítěte a jeho ochoty zapojit se do kolektivu dětí. Pro prvotní kontakt s dítětem by pomohl slovníček nejjednodušších slov v rodném jazyce dítěte, abychom navázali prvotní kontakt. Použít také můžeme piktogramy.

Necháváme dítěti volný prostor při zapojení do činností. Nabízíme je dítěti stejně jako ostatním, ale necháme na něm jestli se chce zapojit, nebo jestli chce prozatím jen přihlížet. Dítě do ničeho nenutíme.

Důležitá je individuální práce s dítětem, při které zjišťujeme, jaké má dítě zájmy, dovednosti a v tom bychom ho měli podporovat. Dítěti zadáváme úkoly, které jsou úměrné jeho schopnostem. Aby dítě při jeho splnění mohlo pocítit pocit úspěchu. Měli bychom dítě často chválit a tím ho motivovat k dalším činnostem.

Mateřská škola může přispět k bezpečnému sociálnímu prostředí dítěte cizí národnosti také heterogenním uspořádáním tříd. Jazykově znevýhodněné dítě v řízených

činnostech často improvizuje, aktivity hlouběji neprožívá, jelikož jim většinou dostatečně neporozumělo. Výsledek jeho snažení tak není úměrný výsledkům vrstevníků.

V heterogenních třídách jsou děti zvyklé na různou úroveň a různé způsoby provedení zadaných činností s ohledem na věkové a tedy i vývojové zvláštnosti. A tak si v heterogenní třídě i dítě cizí národnosti lépe najde kamaráda, který mu bude vývojově odpovídat nebo vyhovovat.

Organizace:

Při činnosti se skupinou dětí, ve které máme dítě cizí národnosti, které se teprve adaptuje do naší třídy, musíme myslet na to, že nám dítě nerozumí. Vždy bychom měli dbát na to, abychom byli dítěti nablízku. Abychom mu mohli při různých situacích usnadnit a pomoci pochopit, co se po něm chce a co se bude dít. Měli bychom jednoduchými slovními výrazy jednotlivé činnosti pojmenovávat a často je opakovat. Aby si dítě vždy dokázalo ke slovnímu výrazu připojit činnost, která bude následovat. Pomůžeme tak dítěti se lépe orientovat v situacích a podporujeme jeho samostatnost. Mohou nám napomoci také piktogramy (obrázky nebo fotografie běžných denních činností).

Co by také mohlo pomoci při překonání prvotních obtíží, je adaptační režim podobný tomu, který nastolujeme nově nastupujícím dětem. Dítě zpočátku chodí do mateřské školy na jednu až dvě hodiny s některým z rodičů. Až se postupně pobyt prodlužuje.

Praktická část:

4. Výzkum

4.1 Cíl výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření bude zjistit pomocí dotazníkové metody, s jakými problémy se setkáváme při adaptaci dítěte cizí národnosti do prostředí české mateřské školy. Jak adaptaci prožívá samo dítě a na jakých faktorech jsou případné problémy závislé. Tyto faktory rozdělím na vnitřní (věk dítěte, úroveň znalosti českého jazyka, individuální zvláštnosti dítěte) a vnější (přístup učitelky, přístup ostatních dětí ve třídě a jejich rodičů, popř. dalších zaměstnanců školy). Mezi vnější faktory bych mohla zahrnout též vzájemnou komunikaci a spolupráci s rodiči dítěte cizí národnosti a mateřskou školou. Jaký je jejich pohled na adaptaci jejich dítěte?

Výzkum by nám měl také poodhalit zkušenosti učitelek z mateřských škol s multikulturální problematikou. A nastínit nám realizaci multikulturální výchovy v praxi.

V neposlední řadě bude též řešena otázka předsudků vůči cizím národnostem a odlišným kulturám. Objevují se předsudky už u dětí předškolního věku? Projevují se předsudky i u zaměstnanců mateřské školy, u rodičů ostatních dětí?

4.2 Předpoklady

- Učitelky mají potřebu optimalizovat podmínky pro multikulturální vzdělávání v mateřské škole.
- Mateřská škola a zejména učitelka dokáže ulehčit dítěti z cizího etnika adaptaci.
- Většina dětí cizí národností má problémy s adaptací v mateřské škole, ty se výrazněji projevují ve starší věkové skupině a u dětí cizí národnosti bez znalosti jazyka.
- Děti předškolního věku, si uvědomují vzájemné odlišnosti mezi sebou a kamarádem z jiné kultury, ale neberou to na zřetel.
- U všech zúčastněných se projevují předsudky.

4.3 Realizace výzkumu

Dotazník byl předložen 62 učitelkám z mateřských škol, které v posledních 3 letech měly ve své třídě dítě popřípadě děti cizí národnosti. Jednalo se převážně o studentky bakalářského studia PF JU a učitelky z regionu. Z tohoto počtu bylo vyplněno 50 dotazníků, které se mi navrátily a na těch je postaven následující výzkum.

Výsledky výzkumu:

4.3.1 Podmínky pro multikulturní vzdělávání v mateřských školách a jak je hodnotí učitelky mateřských škol:

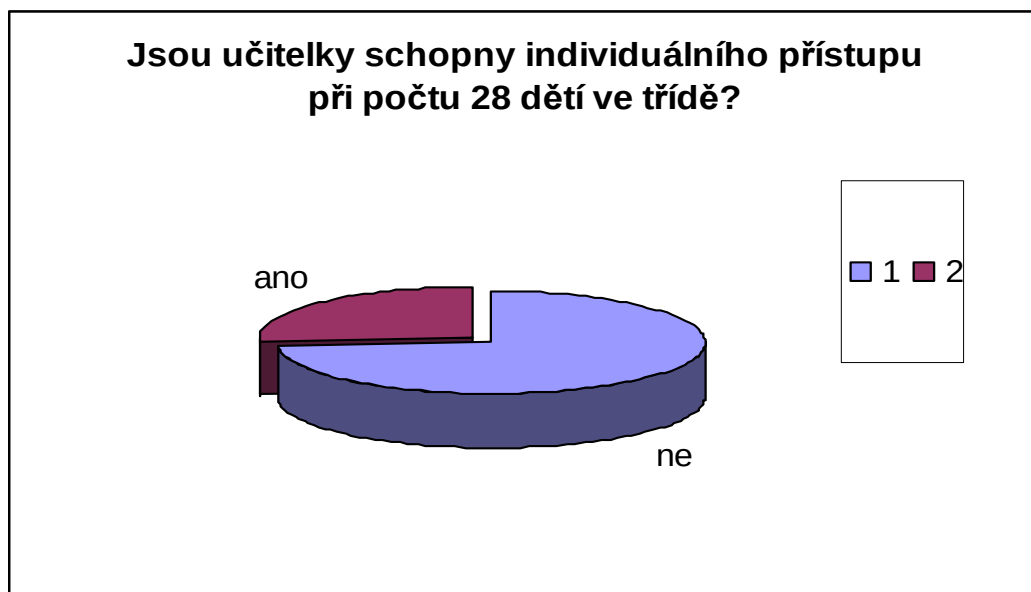
Učitelky vyhodnocovaly, co pro ně představuje pracovat s multikulturní třídou. A jestli je vůbec možné věnovat dětem, které se adaptují do cizího prostředí, tolik potřebný individuální přístup při počtu 28 dětí ve třídách.

Dále pak z výzkumu vyplyne, jestli se učitelky ve své praxi již někdy setkaly s programem či projektem, který by se zabýval multikulturní otázkou. A v čem by jim případně takovýto program pomohl při práci s dětmi cizí národnosti.

- 1.) 60% učitelek pociťuje přítomnost dítěte cizí národnosti ve třídě jako přínos, ze kterého se dá vycházet při další práci s dětmi.
- 2.) 32% učitelek pociťuje při práci v multikulturní třídě zvýšenou zátěž.
- 3.) 8% učitelek hodnotí práci s dítětem cizí národnosti jako běžnou situaci, která nevyžaduje zvýšené nároky na práci s dětmi.

Je patrné, že i přes zvýšené nároky na učitelku při práci v multikulturní třídě, učitelky vnímají přítomnost dítěte cizí národnosti pozitivně. Jsou si vědomy, že přirozenou formou tak můžeme ostatním dětem zprostředkovat poznání jiné kultury, cizího jazyka a kultury. Děti mají možnost přímého kontaktu s cizincem a učíme je tak vnímat odlišnost jako něco naprosto normálního.

- 1) ANO, 26% učitelek je schopno individuálního přístupu i při počtu 28 dětí ve třídě.
- 2) NE, 74% učitelek uznává, že individuální přístup není možný při tak velkém počtu dětí ve třídě.

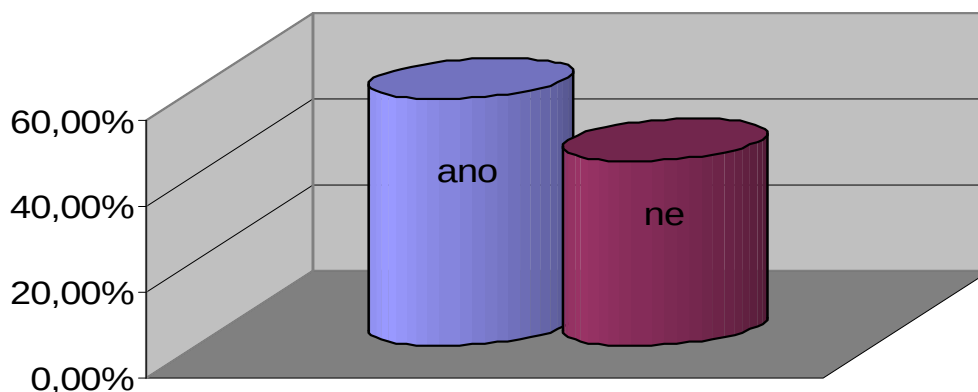
Z grafu nám jasně vyplývá, že učitelky nejsou schopné v tak velkém počtu dětí ve třídě věnovat dítěti, které se adaptuje, individuální péči v tak velkém rozsahu, jak by si samy přály. A především jak by dítě vyžadovalo a potřebovalo. Napomohl by zcela určitě menší počet dětí ve třídách.

Mají učitelky mateřských škol zkušenosti s multikulturním programem?

- 1) 34% učitelek již někdy v praxi pracovalo nebo pracuje s multikulturním programem.
- 2) 66% učitelek se ještě nikdy nesetkalo s programem, který jim pomůže při práci v multikulturní třídě.

**Ocenily by učitelky mateřských škol při práci
s dětmi cizí národnosti multikulturní
program?**

- 1) ANO, 58% učitelek si myslí, že by jim program s multikulturní problematikou usnadnil práci s dětmi cizí národnosti.
- 2) NE, 42% učitelek multikulturní program nemají potřebu využívat ve své praxi.

Učitelky mateřských škol od multikulturního programu očekávají:

- poskytnutí praktických rad, jak s dítětem cizí národnosti pracovat, jak ho zapojit do kolektivu a nabídku činností (způsoby a metody práce s dítětem)
- doporučení, jak s dítětem komunikovat
- doplnění znalostí o zvycích ostatních národností
- pomoc v adaptačním období dítěte (jak k dítěti přistupovat)
- rozšíření zásobníku pohybových her, říkanek, pohádek pocházejících z zemí našich kamarádů
- pomoc při stanovení cílů při vzdělávání dětí cizí národnosti
- rady, jak pomoci ostatním dětem přiblížit kulturu kamaráda a hlavně jak kamaráda cizí národnosti pochopit a vcítit se do jeho „kůže“
- jistotu v jednání, která je podložena a osvědčená
- pochopení některých ještě neznámých a nezvyklých situací, které ze soužití s dítětem cizí národnosti ve třídě vyplývají

Z výše uvedených grafů jasně vyplývá, že učitelky mateřských škol nemají ideální podmínky pro aplikaci multikulturní výchovy v mateřských školách. A tím byla moje první hypotéza potvrzená.

Učitelky naráží na problém příliš velkého počtu dětí ve třídách. A zcela určitě by jim práci s dětmi cizí národnosti usnadnil multikulturní program, který by jasně vymezoval hlavní záměry, obsah a výstupy multikulturní výchovy. 66% učitelek se ale s tímto programem ještě nikdy nesetkala a tím postrádají informace týkající se této problematiky.

Též velké procento učitelek, až 42%, nemá potřebu multikulturní program v praxi využívat. Může to být dáno nedostatečným pochopením problematiky. Ale v každém případě je multikulturní téma velmi aktuální, a proto bychom na to měli připravit nejen učitelky v mateřských školách, ale i děti v jejich třídách.

Je potěšující, že až 60% učitelek z mateřských škol pocítuje přítomnost dítěte cizí národnosti ve třídě jako přínos, ze kterého se dá dále vycházet. Vždyť multikulturní výchova právě čerpá z přirozeného soužití dětí různých národností ve společné třídě, kdy se obě strany vzájemně obohacují.

4.3.2 Faktory, které dokáží dítěti cizí národnosti usnadnit adaptaci:

Učitelky měly možnost se formou dotazníku vyjádřit k problému adaptace dítěte cizí národnosti do třídy mateřské školy. Jelikož všechny dotazované učitelky měly s tímto dítětem (dětmi) zkušenosti v uplynulých třech letech, mohly tak popsat z vlastní praxe, co napomohlo dítěti cizí národnosti při adaptaci do jejich třídního kolektivu:

- vstřícný a citlivý přístup učitelky
- spolupráce s rodiči dítěte cizí národnosti, kteří zpočátku zůstávali s dítětem ve třídě
- komunikace s rodiči dítěte, abychom zjistili co nejvíce informací o dítěti a z toho pak dále vycházeli (co dítě zajímá, co jich dítě zná, co rádo dělá, apod.)
- snaha učitelky postupně dítě zapojovat do her ostatních dětí
- individuální přístup učitelky
- řešení problému, jak můžeme novému kamarádovi pomoci, formou diskuse s ostatními dětmi
- pozitivní příklad učitelky pro ostatní děti (dětí pak učitelku napodobují v jednání vůči malému cizinci)
- kladné přijetí nového kamaráda ostatními dětmi do již fungujícího kolektivu
- častá pochvala a povzbuzování dítěte cizí národnosti do dalších činností, aby též pociťovalo úspěch
- snaha učitelky i dětí s malým cizincem komunikovat a učit ho postupně jednoduchým slovním výrazům, které by usnadnily komunikaci mezi všemi zúčastněnými
- zprostředkování poznání cizí země (tzn. zvyky, tradice a jazyk), ze které náš nový kamarád pochází, ostatním dětem ve třídě (např. formou her, písní, říkanek a typických hraček, které dítě doneslo do mateřské školy)
- snaha učitelky při adaptačních problémech všemi možnými prostředky dítěti usnadnit zvykání na nové prostředí (komunikace pomocí maňásku, obrázku, apod.)
- snaha učitelky vytvořit bezpečné a příjemné prostředí, kam by se dítě rádo vracelo a cítilo, že je jeho součástí
- dítě cizí národnosti, které ovládá též český jazyk, má menší obtíže při adaptaci, jelikož tu není jazyková bariéra
- menší počet dětí ve třídě

- poskytnutí dítěti dostatku času na potřebnou aklimatizaci a ponechání možnosti být zpočátku jenom pozorovatelem, dítě do ničeho nenutíme
- přítomnost kamaráda ve třídě, které dítě zná již z dřívějška (často to bývá dítě stejné národnosti)

Pomocí dotazníku byli též dotázáni rodiče dětí cizí národnosti. Oslovila jsem 10 rodičů. Zajímal mě jejich pohled na problematiku adaptace jejich dítěte do mateřské školy.

„Co vašemu dítěti pomohlo, aby si v mateřské škole zvyklo?“

- 9 rodičů se shodlo na tom, že velmi důležitou roli tu sehrál kladný přístup učitelky
- v 1 případě si rodiče myslí, že dítěti pomohli ostatní kamarádi ve třídě

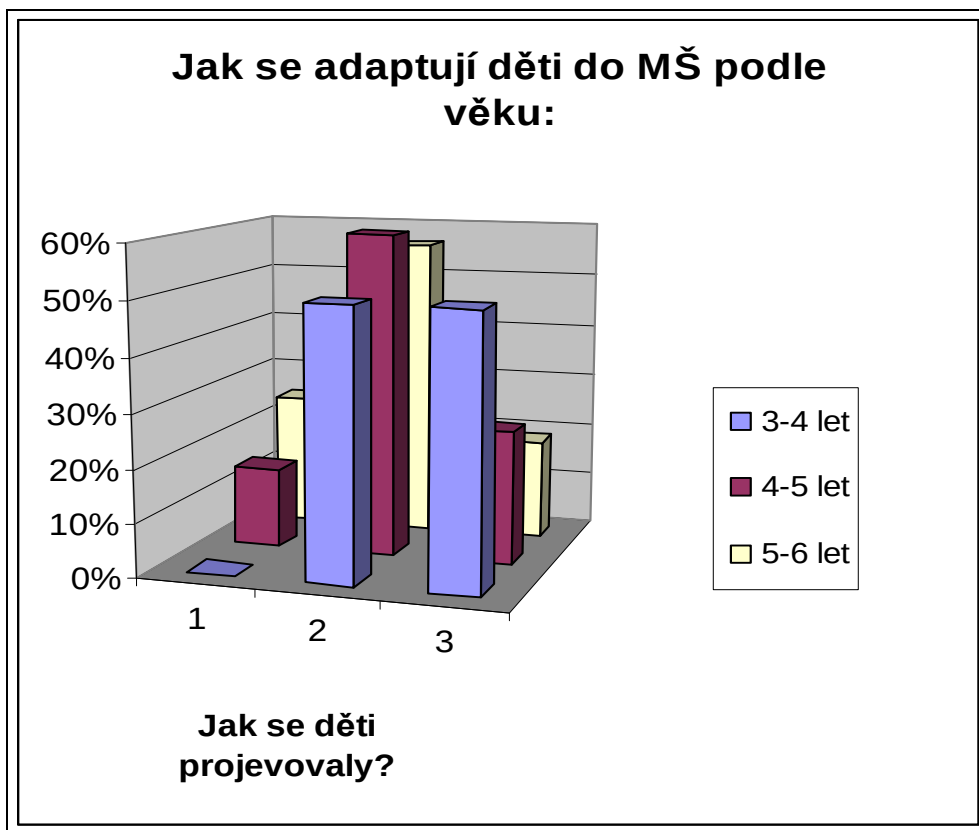
„Jste spokojeni s péčí a přístupem, které jsou vašemu dítěti věnovány?“

- ve všech 10 případech rodiče jsou rodiče velice spokojeni s péčí, která je jejich dítěti v mateřské škole věnována

Díky výše uvedenému výzkumnému šetření dotazníkovou formou jsem si potvrdila svoji druhou hypotézu. Všichni zúčastnění a zejména učitelka dokáže dítěti z cizí národnosti ulehčit adaptaci. Nejdůležitější je samozřejmě citlivý a ohleduplný přístup, který se snaží pochopit dítě, které se snaží sžít s novým prostředím a kolektivem. A o takový přístup se snaží nejen učitelky a děti ve třídě, ale měli by se o něj pokusit i ostatní zúčastnění (tj. zaměstnanci mateřské školy, rodiče ostatních dětí, apod.). Abychom vytvořili bezpečné a příjemné prostředí, kam by se všechny děti rády vracely a bylo nám v něm dobře.

Z dotazníku též vyplynulo, že rodiče dětí cizí národnosti shodně hodnotí práci učitelek mateřských škol velmi pozitivně. Myslím si, že rodiče jsou spokojeni s kvalitní a profesionální péčí, které jsou jejich dítěti věnovány.

4.3.3 Jak velkou roli hraje věk dítěte a znalost českého jazyka při integraci dítěte cizí národnosti do kolektivu ve třídě?

1. dítě se stranilo ostatních, prožívalo sociální šok
2. dítě bylo plaché, ale postupně se zapojovalo
3. k integraci došlo bez větších problémů

3 – 4 let (14 dětí):

- ad 1) 0% dětí v tomto věku prožívalo sociální šok, je vidět, že takto staré děti zvládají adaptaci dobře
- ad 2) 50% dětí (tzn. 7 dětí z 14) v tomto věku bylo plachých, ale postupně se dokázalo zapojit do kolektivu
- ad 3) 50% dětí (tzn. 7 dětí z 14) zvládlo integraci bez větších obtíží

Je patrné, že děti ve věku 3 -4 let zvládají adaptaci velmi dobře a nemají při ni větší problémy.

4 – 5 let (20 dětí):

- ad 1) 15% dětí tohoto věku prožívalo sociální šok (tzn. 3 děti)
- ad 2) 60% dětí bylo zpočátku plachých, ale postupně se dovedlo zapojit (tzn. 12 dětí)
- ad 3) 25% dětí se dovedlo integrovat bez problému (tzn. 5 dětí)

Se vzrůstajícím věkem stoupá i procento dětí, pro které znamenala adaptace problém a klesá počet dětí, které se integrovaly bez obtíží.

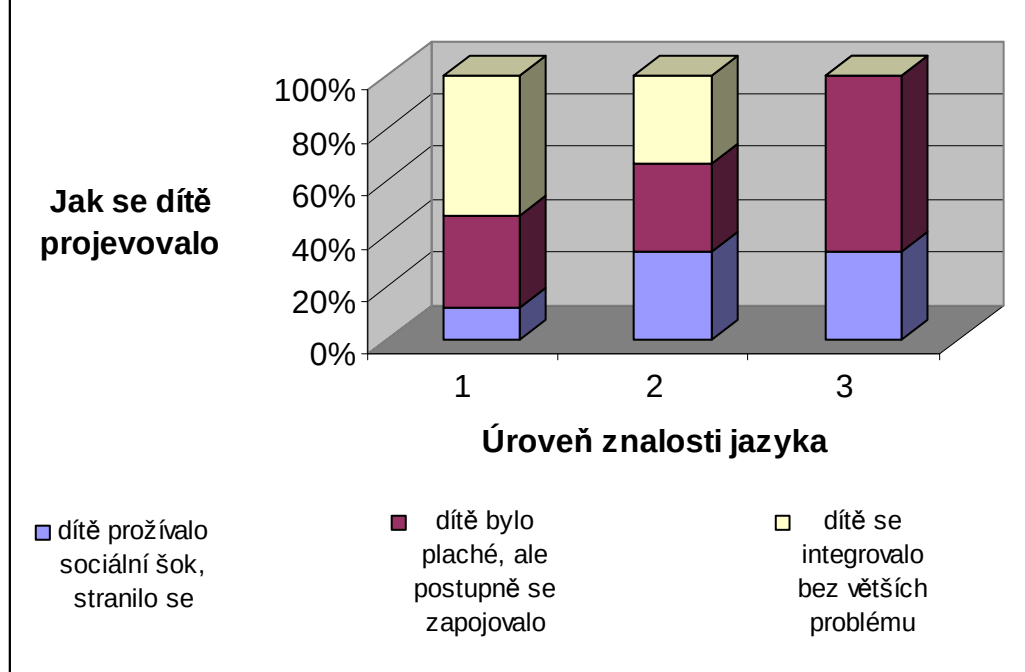
5 – 6 let (16 dětí):

- ad 1) 25% dětí v tomto věku, se stranilo ostatních a u některých se projevila i agrese (tzn. 4 děti z 16)
- ad 2) 56,25% dětí bylo zpočátku plachých, ale dovedlo se začlenit mezi ostatní (tzn. 9 dětí)
- ad 3) 18,75% se dovedlo integrovat velmi dobře (tzn. 3 děti)

Je docela patrné, jak stouplo procento dětí, které se nedovedly tak dobře zadaptovat, jako děti v mladším věku. Z toho vyplývá, že problémy s adaptací v mateřské škole jsou úměrné věku dítěte. Čím mladší dítě, tím lépe se zapojuje do nového prostředí.

Ale výsledky nejsou příliš zavazující, příště bych zvolila větší počet zkoumaných dětí, aby si potvrdila nebo vyvrátila současná tvrzení.

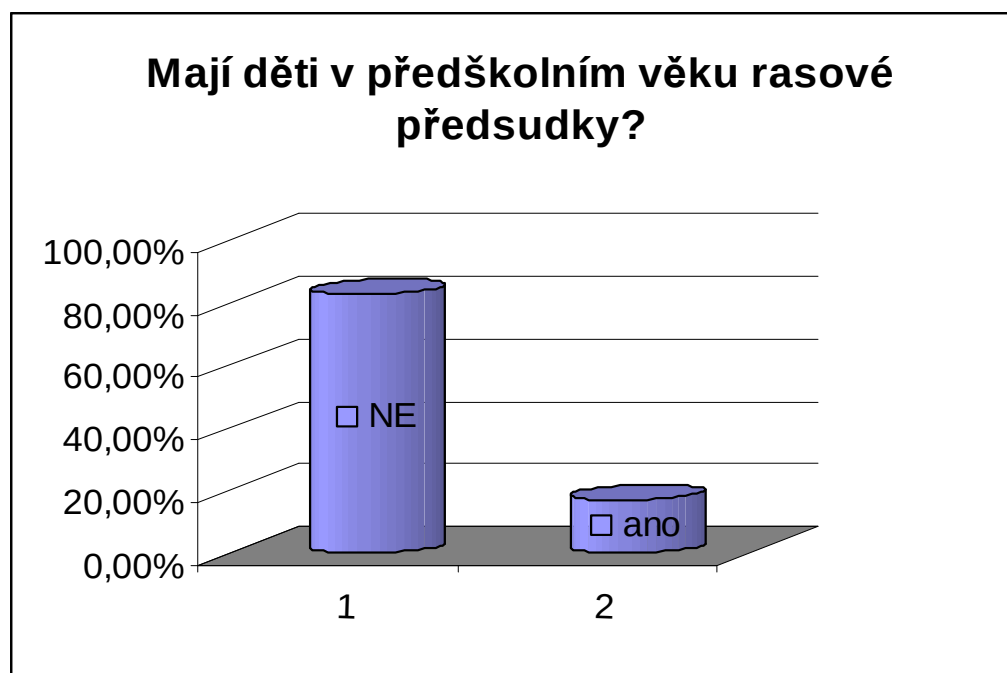
Jakou roli hraje znalost jazyka minority při adaptaci dítěte?

1. **dítě rozumělo i mluvilo česky (15 dětí)**
2. **dítě částečně rozumělo, ale nemluvilo (23 dětí)**
3. **dítě nemluvilo ani nerozumělo (12 dětí)**

Z výše uvedeného grafu vyplývá, že znalost jazyka je úměrná schopnosti se dobře zadaptovat do kolektivu. Čímž jsem si potvrdila svojí třetí hypotézu. Pokud dítě nastupuje do mateřské školy a ovládá český jazyk, tak se v 53% (tj. 8 dětí z 15) dovede dobře integrovat bez obtíží. Dovede se dorozumět a pochopit nové situace v novém prostředí. Ovšem pokud jazyku minority (v našem případě českému jazyku) nerozumí (nebo rozumí, ale nemluví), dostavuje se tak často obava z nového, cizího, pro dítě často nepřátelského prostředí. Dítě se pak straní, pociťuje nejistotu a nechápe věci okolo sebe. Až 33,33% dětí s neznalostí českého jazyka (tj. 4 děti z 12) prožívá sociální šok.

4.3.4 Děti předškolního věku a předsudky

Učitelky mateřských až v 83% potvrdily, že děti předškolního věku rasové předsudky nemají. Tímto pozitivním a vysokým procentem opět potvrdily mojí čtvrtou hypotézu.

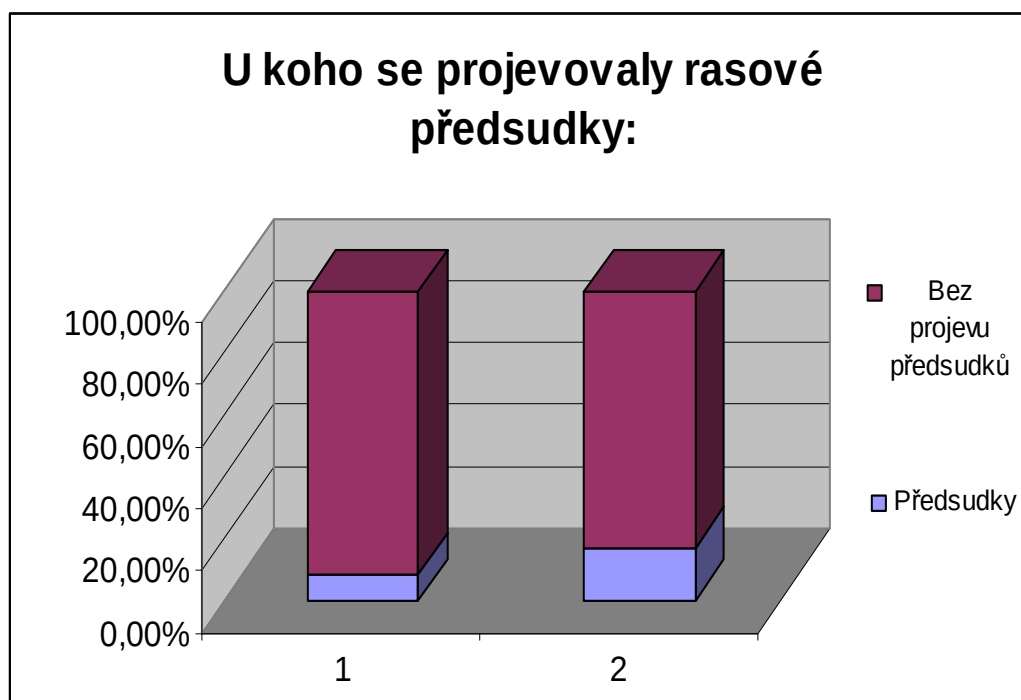
Neznamená to, že by si děti nebyly vědomy toho, že se jejich kamarád, který pochází z jiné země, od ostatních dětí ve třídě něčím liší (např. barvou pletí, jinou kulturou nebo jazykem). Děti tyto rozdíly vidí, ale nepřikládají jim důraz. Pro děti jsou důležité zcela jiné věci - např. kdo rád půjčuje hračku, s kým si rád hraje, kdo je můj kamarád. Můžeme se samozřejmě setkat i dětmi, které se k dítěti cizí národnosti chovají agresivně, nebo se mu posmívají, zesměšňují ho, nadávají mu. Ve většině případech se jedná o „papouškování“ toho, co dítě zaslechlo od svých nejbližších v rodině. Dítě, ale nechápe smysl těchto poznámek. Říká to jenom proto, že tak mluví např. o „Rusákách“ jeho tatínek. A z toho nám zřejmě vyplývá zbývajících 17% dětí, u kterých učitelky pociťovaly rasové předsudky. Projevovaly se ponižováním dítěte cizí národnosti, hanlivými poznámkami, agresí vůči tomuto dítěti, odstrkováním a často zesměšňováním, které vyplývalo ze špatného slovního vyjadřování.

Jak děti předškolního věku přijaly do svého kolektivu dítě cizí národnosti?

Jelikož všech 50 dotazovaných učitelek mateřských škol se shodlo na tom, že děti přijaly nového kamaráda velmi dobře, tak se pokusím nastínit jenom několik situací:

- snažily se kamarádovi pomoci po vzoru paní učitelky
- používaly při komunikaci s kamarádem stejná slova a gesta jako učitelka, ukazovaly na věci a říkaly jejich jména
- děti se chovaly ohleduplně a bez problémů
- zpočátku byly děti trochu nejisté, ale snažily se kamaráda zapojit do hry
- snažily se s kamarádem komunikovat všemi možnými způsoby, aby se dorozuměly
- děti zajímala řeč kamaráda, snažily se naučit některá cizí slovíčka
- pomáhaly kamarádovi pochopit některé situace a pravidla, která už byla v kolektivu zaběhlá

4.3.5 Rasové předsudky a všichni zúčastnění adaptačního procesu

1. ostatní zaměstnanci mateřské školy

2. rodiče dětí ve třídě

ad 1) 9% zaměstnanců mateřských školy má rasové předsudky vůči dětem cizí národnosti a u 91% zaměstnanců učitelky předsudky nepozorovaly

ad 2) 18% rodičů ostatních dětí ve třídě mají předsudky vůči dětem cizí národnosti a u 82% rodiči předsudky nebyly pozorovány

Je zarážejí, že docela velké procento rodičů je zaujato vůči dětem cizí národnosti a dává to i často najevo. Těmto rodičům většinou nevyhovuje, že jejich děti musí sdílet stejnou třídu s dítětem popř. dětmi odlišné národnosti. Vyžadují od učitelek, aby jejich děti nebyly spojovány ve skupině nebo při hrách s dítětem cizí národnosti. Myslím si, že jejich postoj vyplývá z předpojatosti a neznalosti problému. Možná, že by napomohl častější kontakt všech zúčastněných při společných společenských akcích v rámci mateřské školy. Možnost spolupráce a vzájemné komunikace, by zcela jistě pomohla prolomit ledy.

4.4 Závěr výzkumného šetření

Na závěr výzkumu bych chtěla zdůraznit několik metodických doporučení.

Děti cizinců nastupující do našich škol, se často potýkají s neznalostí jazyka, s odlišnými nároky a dalšími adaptačními problémy s tím související. Dítě v této fázi potřebuje zvýšenou pozornost a individuální přístup. V tak velkém počtu dětí ve třídě kolikrát není možný. Napomohl by zcela určitě menší počet dětí ve třídách. Situace by se též dala zlepšit spoluprací s rodiči adaptovaného dítěte, kteří by docházeli s dítětem do mateřské školy a pomáhali by tak dítěti se aklimatizovat v cizím prostředí. Řešením by mohl být také větší počet pedagogů ve třídě, či přítomnost asistenta hovořícího v mateřském jazyce dítěte. Pomohl by dítěti lépe pochopit novou kulturu a její charakteristiky, ale též postupně by si osvojilo nový jazyk. Školy ale naráží na nedostatek finančních prostředků a nemohou si zvýšený počet pedagoga či asistenta dovolit.

Ostatní vrstevníci dovedou nového kamaráda celkem dobře přijmout mezi sebe a tím mu pomáhají si zvyknout. A z tohoto zjištění bychom měli vycházet. Vhodnými vzdělávacími programy bychom u dětí měli rozvíjet schopnost žít v multikulturní společnosti a působit v ní.

Nesmíme zapomenout seznámit s našimi cíly a obsahem multikulturní výchovy i rodiče ostatních dětí ve třídě. Rodiče by si měli uvědomit, že vzdělávání dětí s cizí národností je prospěšné pro obě strany a že se tak neděje na úkor péče o jejich děti. Předcházíme tak případným nedorozuměním mezi školou a rodiči. Osvěta pomáhá vybudovat zdravé vztahy, a snad i budoucí spolupráci všech zúčastněných.

5. Ukázka programu vzdělávání v mateřské škole s multikulturními prvky

Hlavním prostředkem rozvoje a kultivace předškolního dítěte, obohacení jeho poznání i sociální zkušenosti v mateřské škole je OBSAH předškolního vzdělávání, který je strukturován do jednotlivých oblastí. Děti jsou každé jiné, jako barvy na pestrobarevné duze. Jako když se po dešti na obzoru objeví duha s nespočetným množstvím barev, dohromady však tvoří krásný celek. Stejně, jako děti, které jsou dobře a pozitivně vedeny, tvoří harmonickou jednotu, kde neřeší barvu pleti, odlišnou národnost nebo kulturu.

Jednotlivé oblasti vzdělávání jsou rozlišeny na základě vztahů, které si dítě postupně vytváří k sobě samému, k druhým lidem i k okolnímu světu. Tyto oblasti prostupují všemi vzdělávacími tematickými celky, jsou vzájemně propojeny, vzájemně se ovlivňují a vytvářejí společně integrovaný celek, v jehož středu vždy stojí děti (či konkrétní dítě), jejich potřeby, prožitky a zájmy. Reflektují vývoj dítěte, jeho přirozený život, zdraví i učení.

Oblasti předškolního vzdělávání, které vyplývají z RVP:

- 1. Oblast biologická (dítě a jeho tělo)*
- 2. Oblast psychologická (dítě a jeho psychika)*
- 3. Oblast interpersonální (dítě a ten druhý)*
- 4. Oblast sociálně-kulturní (dítě a společnost)*
- 5. Oblast enviromentální (dítě a svět)*

5.1 Charakteristika programu

Program podporující multikulturní výchovu v mateřské škole (ale i na základních školách) by měl být založen hlavně na prožitkovém učení, volných vlastnostech, komunikačních schopnostech a vytváření vzájemných vztahů. Měli bychom tomu přizpůsobit i formy práce, které by měly být postaveny na spolupráci, komunikaci, konfrontaci různých zkušeností, kritickém myšlení, poznávání vzájemných vztahů a na zúčastněnosti všech účastníků interkulturního procesu.

V programu bychom se měli snažit:

- respektovat potřeby dítěte a zájmy dítěte
- přiblížit se k individualitě konkrétního dítěte
- formovat intelekt, vůli i cit
- rozvíjet aktivní, rozhodné a odpovědné chování podložené rozvojem sociálních dovedností a prosociálního citění.(3:18)

Program je určen pro děti od 3- do 7let věku navštěvujících mateřskou školu. Školní vzdělávací program s multikulturními prvky je určen pro celou mateřskou školu, obsahuje vzdělávací nabídku, ze které si každá učitelka může vybírat podle potřeby a využít ji i dále při tvorbě třídního vzdělávacího programu. Zde pak zohledníme individuální potřeby třídy a dětí v ní. Záměrem je, aby byl předkládaný program dostatečnou a pestrou zásobou vzdělávacích činností a cílů. Musíme myslet i na to, že v kolektivu mohou být začínající učitelky, které nemají potřebné zkušenosti. Ty jistě široký výběr ocení. Pokud se stane, že i takto bohatá nabídka by učitelkám nevyhovovala v určitých situacích v rámci jednotlivých tříd, mohou je učitelky libovolně doplnit případně pozměnit.

Velmi důležitým předpokladem pro realizaci programu je tvořivá improvizace učitelky – pružné a citlivé reagování na okamžitou situaci.

5.2 Vzdělávací obsah programu

1) Tematický celek – ***Já jsem já***

Úvodní tematický celek je v měsíci září zaměřen na adaptační problémy související s tímto pro dítě tak složitým obdobím. Vždyť pro některé z dětí je to naprosto nová situace. Proto bychom se měli zaměřit na hry a činnosti pomáhající k bližšímu seznámení s prostředím mateřské školy, s ostatními dětmi a učitelkou. Prvním sociálním vztahům ve skupině ale předchází uvědomění si sebe sama, svého těla jak po fyzické, tak i psychické stránce. Učitelka by se v tomto období měla zaměřit na to, co již dítě zná, co ho zajímá, jak je zdatné ve výtvarné, hudební, jazykové, pohybové činnosti. Z toho pak můžeme vycházet, podporovat pozitivní vztah k sobě samému a dítě tím dále rozvíjet.

2) Tematický celek – ***Mám rád svůj domov***

Snažíme se o to, aby si děti uvědomily, co je to rodina a co pro ně znamená jejich domov. Dětem se snažíme přiblížit vzájemné vztahy v rodině a učíme se pojmenovávat jednotlivé členy v rodině. Pomocí různorodých činností se snažíme rodinu představit i ostatním ve své skupině. Poodhalíme, jaké zvyky a tradice jednotlivé rodiny pěstují. Ukazujeme dětem, že odlišnost rodin je normální a zajímavá. To vše přirozenou formou např. pomocí námětových her, výtvarné tvorby, vyprávění. Pomocí předčítání, písní, básní, besedy pomáháme dětem si uvědomit, co to vlastně je domov.

3) Tematický celek – ***Já a moji kamarádi***

Tematický celek utváří vztahy dítěte k jinému dítěti či dospělému, podporuje dětská přátelství, posiluje touhu dítěte k navazování vztahů, podporuje, kultivuje a obohacuje jejich vzájemnou komunikaci a zajišťuje stálost a pohodu vytvářejících vztahů. Snažíme se dětem usnadnit poznání, že každý člověk je součástí lidské společnosti. Budujeme v dětech pravidla chování a formujeme žebříček hodnot.

4) Tematický celek – ***Všechny děti jsou si rovné***

"... Všechny děti jsou si rovny ..." Prostřednictvím literatury, filmů, obrázků, fotografií seznámíme děti s odlišnostmi u lidí v našem okolí, ale i ve světě. Ve skupině dětí jsou i cizí státní příslušníci, kteří nás seznámí s jejich kulturou (besedy, ale i příprava národních pokrmů). Děti potkávají ve svém okolí i jinak

odlišné lidi, kteří jsou například postižení. Učíme se, jak jim pomáhat. Cílem je, aby děti tyto lidi přijímaly takové, jací jsou, s jejich odlišnostmi a bez případných předsudků.

5) Tematický celek – ***Svět je plný zázraků***

Vzdělávacím záměrem tematického celku je založit u dítěte elementární povědomí a vytvořit základní znalosti o okolním světě a jeho dění, o vlivu člověka na životní prostředí, které začíná nejbližším okolím a končí globálními problémy celosvětového dosahu. Vytvořit základy pro otevřený a odpovědný postoj dítěte (člověka) k životnímu prostředí. Prostřednictvím tématu budou děti poznávat živou i neživou přírodu, pozorovat její proměny, seznamovat se s lidovými pranostikami, vnímat škodlivé jevy, které mají vliv na prostředí a tím i zdraví lidí. Poznáváme různorodost národů a kultur, různé země, planetu Zemi, vesmír.

Podtéma: Letíme na kouzelném koberci navštívit země našich kamarádů

(představení jednotlivých zemí: Ukrajina, Rusko, Vietnam).

5.2.1 Já jsem já

Motivací pro tento tematický celek je zahájení nového školního roku a následné adaptační období nově přijímaných dětí, které vstupují do již existujícího dětského kolektivu. Celek využívá příležitosti období, kdy se vytvářejí nové vztahy mezi dětmi i dospělými v novém prostředí. Je zde vytvořen prostor pro nenásilné působení pedagoga, který se programově věnuje formálním i neformálním vztahům dětí ve třídě. S využitím vhodné komunikace, her a dalších činností ovlivňuje celý kolektiv prosociálním směrem.

Děti se na základě uvědomování si svého já a vytváření svého sebevědomí učí zaujímat vlastní názory a postoje. V rámci odloučení na určitou dobu od rodičů se seznamují se společenstvím ostatních lidí a s pravidly tohoto soužití. Učí se uvědomovat si svá práva ve vztahu k druhému, přiznávat stejná práva druhých a respektovat je.

Podporuje utváření pozitivních vztahů dítěte k dítěti či dospělému. Posiluje, kultivuje, obohacuje jejich vzájemnou komunikaci a zajišťuje pohodu těchto vztahů.

Vzdělávací cíle:

- uvědomění si vlastního těla, vědomě využívat všech smyslů
- rozvoj, zpřesňování a kultivace smyslového vnímání
- pojmenovat části těla a některé orgány, znát jejich funkce
- zvládání základních pohybových dovedností a sebeobsluhu
- uplatňovat zdravotně preventivní návyky
- vyjadřovat své myšlenky a pocity
- poznávat sebe sama a rozvíjet pozitivní city k vlastní osobě (sebevědomí)
- zachytit a vyjádřit své prožitky, uvědomovat si své možnosti a limity
- uplatňovat své individuální potřeby, bránit se projevům ubližování, ponižování apod.
- vyjadřovat své myšlenky a pocity, zachytit a vyjádřit své prožitky
- rozvoj schopnosti vytvářet citové vztahy, rozvíjet je a plně prožívat
- vytvářet prosociální postoje (soc. citlivost, toleranci, respekt,...)
- poznávat, spoluvytvářet a respektovat pravidla společenského soužití
- rozvoj základních kulturně-společenských postojů, návyků a dovedností dítěte, rozvoj projevovat se autenticky, chovat se autonomně, prosociálně a aktivně se přizpůsobovat společenskému prostředí a zvládat jeho změny
- osvojení si a pochopení různosti kulturních komunit, připravit se na život v multikulturní společnosti
- rozvoj schopností přemýšlet a rozhodovat se, rozvíjet všechny poznávací a kreativní (tvůrčí) schopnosti, fantazii, zájmy nadání
- naučit se nazpaměť krátké texty – písničky, básničky, říkanky
- záměrně pozorovat, všímat si – pozorně poslouchat, sledovat se zájmem literární, dramatické či hudební představení
- utvořit si základní představu o pravidlech, dodržovat pravidla her
- rozvoj komunikativních dovedností (verbálních i neverbálních) a kultivace projevu
- navazovat kontakty, komunikovat, vést rozhovor
- uvědomovat si nebezpečí se kterým se můžeme setkat
- zorganizovat hru, soustředit se na činnost a její ukončení
- chápat prostorové pojmy a rozvoj základních matematických představ – seřazení postav v pohádce (– koblížek, řepa)
- vyjadřovat svou představivost a fantazii ve tvořivých činnostech

- vyjadřovat samostatně své myšlenky, nápady, pocity a úsudky
- sledovat a vyprávět příběh, pohádku, porozumět slyšenému

Vzdělávací nabídka:

- seznámíme děti se stavbou lidského těla a orgánů, vysvětlíme funkce – povídání, hry, cvičení
- cvičíme smyslové vnímání – hry, hádanky, relaxace
- dáváme co největší samostatnost - při oblékání, jídle, uklízení, řešení konfliktů
- rozvíjíme vytrvalost, hrubou a jemnou motoriku – grafomotorika, cvičení, říkanky s pohybem, tanečky
- dáváme prostor vyjádřit své pocity – relaxace, komunitní kruh
- komunikace v komunitním kruhu s využitím fotografií (dítě a jeho rodina, dítě a jeho zvířecí kamarád,...)
- pečujeme o zdraví, seznamujeme děti s důležitostí zdraví – mluvíme o oblékání
- rozlišování pocitů – povídání v KK, pantomima, popis, hádanky, dramatické hry
- dramatizace pohádek s využitím maňásků
- povídání – pochopení hodnoty dobra –podporujeme rozvoj empatie
- čtení a hraní pohádek – povídání o pocitech v určité roli, vžívání do pocitů postav v příběhu
- hry podporující rozvoj řeči a komunikaci dětí
- pohádky – rozbor –pochopení podstaty, převyprávění, předvídání konce
- volné vyprávění – různé pohádky, příběhy – společné vymýšlení příběhů
- hrajeme si divadlo – rozvoj komunikačních schopností
- trénujeme komunikaci – verbální i neverbální – pantomima, hry v roli – dramatizace
- cvičíme smyslové vnímání – hry, hádanky
- skládání puzzle s vhodnou tematikou (rodina, postava,...)
- sestavování z drobných materiálů (magnetická skládanka, barevné hříbečky,...)
- trénujeme paměť – básničky, písničky, říkanky
- dáváme prostor vyjádřit své pocity – relaxace, KK
- grafomotorická procvičování
- výtvarné činnosti s využitím prstových, vodových, temperových barev

- tvoření z keramické hlíny, koláží z různých materiálů
- dáváme velký prostor pro fantazii ve tvořivých činnostech
- prostorové tvoření v interiéru MŠ
- procvičení smyslových orgánů, logopedická procvičování i procvičení matematicko-prostorové orientace
- procvičujeme předmatematické i početní schopnosti – počítáme postavy, dělíme na dobré a zlé, určujeme pořadí ve kterém přišli na scénu – výtvarná tvorba, grafomotorika, povídání

Námětové hry:

Na rodinu

Na restauraci

Na dopravu

Na povolání

Na stavbaře

Na poštu

Na obchod

Pohybové hry (viz. příloha č.1):

Hlava, ramena, kolena

Na šáteček

Na houbaře

Pan čáp ztratil čepičku

Najdi si kamaráda!

Pavouk a pavučina

Písňe (viz. příloha č.2):

Spinká brouček v travičce

Když jsi kamarád

Červené jablíčko v košíčku mám

Slunce za hory

Ať jsi holka nebo kluk

Básně (viz. příloha č.3):

Ruce k objímání

Velké kolo uděláme

Naše školka

Jedna, dvanda, třinda

Jak se jmenuji?

Společné povídání a rozhovory např. v komunitním kruhu - povídání o sobě, jak se jmenuji, co mám rád, mí kamarádi (Pohybové hry - Jak se jmenuješ? - kutálení míčem v kruhu a kdo míč dostane, musí říct, jak se jmenuje). Jakým písmenem začínají naše jména? Zkusíme si toto písmeno sestavit z dřívěk, provázku, ale i z našich prstů, nebo celého těla. Kreslíme písmenko nebo jej vymodelujeme, hledáme toto písmeno v časopisech i jinde, vystřihujeme atd. (24)

Seznamujeme se při kolových pohybových hrách (Kolo, kolo mlýnské; Na peška; Zajíček ve své jamce; Tiše, tiše, medvěd spí; Jede, jede, mašinka).

Melodie mého jména (pomůcky: Orfovy nástroje – bubínek, paličky, triangel, tyčky, atd). Rozdělíme děti do menších skupinek a ukážeme jim, jak znějí jednotlivé nástroje. Každá skupinka si vybere jeden z nástrojů. Pak se každé dítě pokusí rytmicky přehrát svoje jméno, např. He-le-na a třikrát uhodit paličkou do bubínku. Pak můžeme děti nechat melodii a rytmus jména opakovat. (3)

Znám své tělo?

Podle obrázku v encyklopedii a didaktických materiálu poznáváme své tělo, popisujeme na sobě části těla, měříme si tep na zápěstí, posloucháme srdce kamaráda; sledujeme svůj dech. Obkreslujeme si vzájemně svoji postavu na balící papír a různě jí dokreslujeme (oblečení, srdce, plíce apod.). Běháme, skáčíme, ležeme - pak sledujeme své srdce a dýchání.(24)

Jak se cítím?

Snažíme se popsat jak se cítím – Kdy je mi smutno, veselo, pláči, aj.? Co se děje, když mě něco bolí? Námětové hry - Na lékaře - ošetřujeme bolavou nohu kamaráda atd. Užíváme své smysly a snažíme se uvědomit si jejich funkci. Dbáme na správné pojmenování. Pozorujeme, posloucháme, a vnímáme pocity, když nevidíme, když neslyšíme (např.

pomocí her, kdy si zavážeme oči, zakryjeme uši). Zkoumáme chutě na jazyku, procvičujeme hmat. Hry s kostkami, Kimova hra (pod šátek vložíme drobné předměty, na minutu věci odkryjeme a po jejich zakrytí, se děti snaží všechny věci, které viděly, vyjmenovat nebo nakreslit. (24)

Pozorujeme se v zrcadle

V zrcadle sledujeme, jak stojíme (prevence zdravotních problémů). Pohybová hra - Kuba řekl - děti opakují pohyby a polohy. (24)

Jak si být kamarádem?

Je důležité dětem ukázat jak mít rád sám sebe. V komunitním kruhu diskutujeme o tom, co znamená být sám sobě kamarádem? A zda mají děti rády samy sebe a proč? (3)

5.2.2 Mám rád svůj domov

Když se řekne „u nás doma“, tak si každý představí své nejbližší v rodině, osoby, se kterými se denně setkáváme. Cílem tématu je přiblížit dětem blíže „domov“ jako pojem, ale i jako místo, kde je nám dobře. Konkrétním cílem je i jazykový rozvoj dítěte.

Domov je místem, kde společně rodina, jako malá sociální skupina, prožívá život, koná, jedná, atd. *Domov* by měl být pro dítě pozitivním zázemím, místem bezpečí a pohody, prostředím, kde je rádo, líbí se mu a je tam hlavně spokojeno.

V dospělosti by měl být domov místem, kam se rádi vracíme a těšíme se tam. V dnešním moderním světě však najednou rodina a domov je něčím na pozadí lidského dění. I proto by toto téma mělo přispět k tomu, aby si již předškolní děti uvědomily nejen, co domov je, ale i jak je pro ně důležitý.

Děti by měly také vědět, že domov je i naše země, vlast. Vždyť naše země je velmi bohatá na přírodní krásy (lesy, hory, řeky, rybníky...), které nás potěší. I k místu, kde děti žijí, bychom měli vytvářet kladný vztah; proto můžeme děti seznámit s naší národní hymnou („Kde domov můj“).

Vzdělávací cíle:

- poznávání pravidel společenského soužití a jejich spoluvytváření v rámci přirozeného sociokulturního prostředí
- seznamování se světem lidí a kultury, osvojení si základních poznatků o prostředí, v němž žijeme
- uvědomovat si samostatnost, své postoje a vyjadřování, nalézat nová řešení
- zachytit a vyjádřit své prožitky, uvědomovat si své možnosti a mantinely
- vytvořit si základní představu o pravidlech, uplatňovat základní návyky společenského chování, domluvit se na společném řešení
- navazovat kontakty, komunikovat a respektovat druhého člověka
- spolupracovat s ostatními, uvědomit si, že všichni lidé mají stejnou hodnotu
- být citlivý ve vztahu k lidem, přírodě a věcem
- vnímat, že je zajímavé dovídat se nové věci
- těšit se z hezkých a příjemných zážitků
- vyjadřovat své myšlenky a pocity
- chovat se zdvořile a s úctou k druhým lidem, dodržovat pravidla her
- pochopit, že každý má ve společnosti svou roli, podle které je třeba se chovat
- adaptovat se na školu a její proměny – začlenit se do třídy mezi své vrstevníky, respektovat jejich rozdílné vlastnosti, schopnosti a dovednosti

Vzdělávací nabídka:

- kresba „Moje rodina“
- sledování výukové videokazety *Kostičky - Moje rodina*
- rozhovor nad fotografiemi rodiny dětí
- nabídka písní a básní o rodině
- stavba domu, města z kostek
- malované krabice - stavíme naše město, vycházky k zajímavostem bydliště hrad, řeka, kostel atd.
- skládání puzzle - rozstříhané fotokopie, obrázky našeho města
- exkurze do muzea, divadla, kina, parku, jiné MŠ

- pozorování mapy, globusu
- pokus o nakreslení vlastní mapy
- skládání české vlajky z mozaiky
- vymýšlíme a tvoříme vlajku třídy
- malba české vlajky, poslech české hymny
- seznamování se státními symboly
- prohlížení knih, map, pohlednic a propagačních materiálů rodného města, kraje, hlavního města a České republiky
- trénujeme komunikaci a kontakt dětí – kooperativní hry – budujeme v dětech pocit důležitosti společné práce – výtvarná tvorba, dramatická tvorba, mluvní cvičení – trénujeme artikulační pohyby
- vytváříme projekty ve skupinách – téma např. moji kamarádi, naše město,..
- povídáme si o pocitech – když jsme doma, s kamarády – rozlišujeme chování k blízkým a cizím lidem, k vrstevníkům a dospělým – dramatizace – učíme se základům společenského chování
- trénujeme přizpůsobení se novým podmínkám, hledání kamarádů, zapojovat se do činnosti, komunikovat

Moje rodina

Děti si vzájemně představují své rodiny, členy rodiny, rodinné zvyky a tradice.

Napomůžou nám fotografie, které si děti donesly do mateřské školy. Diskutujeme nad fotografiemi a všímáme si, co je pro rodinu typické. Děti nám samy zdůrazní, co je pro ně důležité sdělit o rodině ostatním. Měli bychom dětem připomenout na koho se mohou obrátit, když se ocitnou v situaci, se kterou si samy nevědí rady, nebo je pro ně nepříjemná.

Báseň: „**Domov pod dlaněmi**“ (viz. příloha č.4)

Kdo patří do mé rodiny?

Povídáme si o rodině (kdo jsou její členové, co dělají, jakou úlohu má tatínek a jakou maminka; povídáme si o prarodičích a sestřenicích a bratrancích atd.) Kreslíme naši rodinu se všemi členy, které do ní patří (velký balící papír, na který vlepujeme či rovnou kreslíme obrázky postav naší rodiny – každé dítě si vyhotoví své dílo). Poté nad výrobky diskutujeme. Správně vyslovujeme pojmenování členů. Pomůže nám k tomu didaktický materiál s námětem rodiny či domova. (24)

Co doma děláme

Dramatizujeme a improvizujeme (co dělá doma tatínek, co dělá doma maminka; hrajeme si na rodinu). S čím doma pomáhám (hádáme, co předvádí kamarád)?(24)

Kde bydlíme

Popisujeme dům, ve kterém bydlíme (můžeme jej nejdříve nakreslit). Zkusíme nakreslit i vnitřek domu, tzv. půdorys (kde co máme). Počítáme, kolik je nás doma, v bytě, ale také s babičkou a dědou, s ostatními členy rodiny (kolik nám vzniklo skupin apod.). Samozřejmě pro ty, co neradi malují, volíme práce konstruktivní. Děti, zvláště chlapci, umějí dokonalé domy z různých kostek a stavebnic. (24)

Domov

Pomocí tohoto tématického celku si děti uvědomují, co je domov a co pro ně takové místo znamená). Doma se cítíme bezpečně. Jak se děti doma cítí, co se jim doma líbí, ale i nelíbí, co by změnily, kdyby měly kouzelný prsten?

Hrajeme různé pohybové hry s prvky domova, tedy místa, kde najdou děti útočiště před ostatními - např. hra na honěnou s domečkem. Děti, které chtějí uniknout před babou, se mohou schovat do předem určeného domečku - strom, lavička, paní učitelka..., a tam na ně baba nesmí.

Pozdravy u nás doma

Jak se přivítáme s maminkou a tatínkem? Jak se pozdravíme s babičkou, která k nám přijela na návštěvu (jak ji přivítáme, čím ji pohostíme, přivezla nám něco)? Jak se zdravíme s kamarádem? (3)

5.2.3 Já a moji kamarádi

Vytváření prosociálních postojů je v předškolním vzdělávání záležitostí průběžnou. Dlouhodobé praktické zkušenosti poukazují na poznání, že k rozvoji určitých sociálních dovedností lze přistupovat cíleně i plánovitě. Tento integrovaný blok navazuje na blok Já jsem já a napomáhá vznikajícímu sebeuvědomování, formování sebepojetí dítěte a rozvíjí hodnotící vztahy i k jeho osobě.

Tématický celek umožní dětem na základě prožitkového učení, kooperativních činností, tvořivých činností a vhodné komunikace vytvářet prosociální postoje (tolerance, respekt, přizpůsobivost, sociální citlivost).

Vzdělávací cíle:

- vytvářet prosociální postoje a posilovat prosociální chování v dětské herní skupině
- rozvíjení interaktivních a komunikativních dovedností
- dětským způsobem projevovat ohleduplnost, citlivost, pomoc slabším,
- rozpoznat nevhodné chování, ubližování, agresivitu, lhostejnost a nespravedlnost,
- respektovat druhé, vyjednávat, dodržovat základní pravidla společenského styku,
- dodržovat dohodnutá pravidla, spolupodílet se na řešení sporu,
- řešit konflikty dohodou, obhájit svůj i přijmout jiný názor,
- spolupracovat při hře i ostatních činnostech,
- respektovat právo na soukromí a tajemství, právo na bezpečí ve vztazích s druhými dětmi,
- bránit se projevům násilí jiného dítěte,
- dokázat se prosadit, ale i podřít,
- uvědomovat si svá práva i práva druhých dětí,
- vnímat, co si druhé dítě přeje a co potřebuje.

Vzdělávací nabídka:

- pravidelné oslavy narozenin,
- vyjadřování pocitů a prožitků dítěte ze hry s následným rozbořem (*S kým jsem si hrál? Proč a jak jsme si pomáhali? Co se mi líbilo? Co mi vadilo?*),
- sociální hry (**Vztahová síť**-děti si v kroužku posílají klubíčko, při chycení klubíčka se představíme a něco o sobě řekneme, pak přidržíme nit a pošleme zase dál (viz. videozáznam); **Na molekuly; Na pavouka a mouchy** (viz příloha č.1); **honička Na mrazíka...**) zaměřené na vzájemnou součinnost a spolupráci, sounáležitost a schopnost všimnout si druhých, rozvoj dovednosti spolupracovat, vcítění se a empatie,
- popisy obrázků s převedením do situací dětem blízkých (např. co se nedělá, pojď si se mnou hrát, mám kamaráda, dvojí radost),
- řešení a rozbor vzniklých problémů za spoluúčasti dětí a domluvených pravidel chování,
- cvičení ve dvojicích (vlnky, houpačka, domeček),
- práce ve dvojicích, trojicích při řešení pracovních listů, skládání obrázků (puzzle),
- zařazování skupinových činností (jak vyřešit problém),
- rozhovory a plánování společných činností,
- pravidelný komunitní kruh.

Umím se domluvit s ostatními

Chci Ti něco říct - poslouchám Tě (učíme se poslouchat druhé, co nám vlastně řekl), dodržujeme pusinková pravidla, která jsme si spolu s dětmi stanovily; pomáháme si při různých činnostech – ve dvou se to lépe táhne. Hrajeme si se slovy (popletená písmenka), dáváme si hádanky. Seznamujeme se i s jiným jazykem - poznáváme, že je odlišný, naučíme se pár základních frází v různých jazycích (např. anglicky, německy, ukrajinsky, slovensky, rusky, vietnamsky atd.). (24)

Mluvím, ale nemluvím

Zkoušíme různé způsoby, jak se spolu můžeme domluvit (verbálně, ale i gesty, pantomimou). Pokoušíme se gesty vyjádřit pár jednoduchých pojmů. Kamarád se snaží poznat. Hádáme co kamarád předvádí (zvířata, řemesla, činnosti, apod.). (24)

Každý má svou řeč

Řeč lidí je různá - rychlá, pomalá, hlasitá, tichá.... Jinou řeč mají ptáci, zvířata (nahrávka řeči zvířat; poslech na vycházce - ptáci si štěbetají, psi štěkají atd.). Jaký hlas mají různé předměty (sklo, dřevo, Orfovy nástroje)? Různou řeč mají též lidé mezi sebou. (24)

Nechci být sám

Ve dvou se to lépe táhne (pomáháme si při hrách, různých činnostech, ale i při úklidu). Malujeme portrét svého kamaráda (snažíme se zachytit jeho podobu). Pomocí her a diskuse zjišťujeme, co má rád náš kamarád, co mu udělá radost. Pohybové hry - Na honěnou se záchranou. (24)

Když je nás více, je větší legrace

Společenské hry (člověče nezlob se, domino...), pohybové hry s pomocí druhého (24)

Ty a já jsme kamarádi

Děti si ve dvojici sednou naproti sobě. Střídavě mluví o tom, z čeho mají u sebe samých radost, co na sobě mají rádi. Na závěr se děti nejdříve poplácají po svých vlastních ramenou se slovy „mám rád sebe“ a poté poplácají ramena kamaráda se slovy „mám rád tebe“. (3)

Co se mi na tobě líbí?

V komunitním kruhu sdělujeme postupně ostatním, co se nám na nich líbí, proč ho máme rádi.

Relaxace

Děti vytvoří dvojice, první kamarád si pohodlně sedne, lehne, zavře oči, podá ruku a rozevře dlaň. Druhý kamarád nanese do otevřené dlaně krém, jemně krém roztírá po prstech, dlani, krouživými pohyby masíruje ruku kamaráda. Pro obměnu můžeme na dlani vytvořit obrázek z krému, poté krém vmasírujeme. Posléze se kamarádi vymění. Užíváme si společné blízkosti a dbáme na to, abychom byli citliví, aby to bylo druhému příjemné. (viz. příloha č.5)

Báseň: „**Nová třída**“ (viz. příloha č.6)

5.2.4 Všechny děti jsou si rovné

V tomto celku dětem zprostředkujeme, že jsou i děti trochu jiné, ale všechny jsou si rovné. Cílem je rozvoj pocitu sounáležitosti i s lidmi odlišného společenství a myšlení jako základu multikulturního povědomí.

Vzdělávacím záměrem je vést dítě do společnosti ostatních lidí, do života v lidské společnosti i do světa kultury a umění. Pomoci dítěti osvojit si potřebné dovednosti, návyky i postoje. Přijmout uznávané společenské, morální a estetické hodnoty a podílet se na utváření společenské pohody.

Vzdělávací cíle:

- mít povědomí o existenci různých druhů lidí (integrace postižených a jiných kultur), umět s nimi komunikovat a přijímat je takové jací jsou
- spolupracovat s ostatními, uvědomovat si, že všichni lidé mají stejnou hodnotu
- vyjadřovat své myšlenky a pocity
- chápat slovní vtip a humor
- těšit se z hezkých a příjemných zážitků
- navazovat kontakty, komunikovat, překonat stud
- adaptovat se na školu a její proměny
- chovat se zdvořile a s úctou k druhým lidem, bez předsudků, s úctou k jejich osobě, vážit si jejich práce a úsilí
- dodržovat pravidla soužití a pravidla her
- uvědomění si, že ne všichni lidé respektují pravidla chování, že se mohou chovat neočekávaně, proti pravidlům, a tím ohrožovat pohodu i bezpečí druhých
- naučit se odmítat společensky nežádoucí chování (např. lež, nespravedlnost, ubližování, lhostejnost či agresivitu), chránit se před ním a v rámci svých možností se bránit jeho důsledkům (vyhýbat se komunikaci s lidmi, kteří se takto chovají)
- vytvoření povědomí o mezilidských morálních hodnotách
- vnímat umělecké a kulturní podněty
- vědomě využívat všech smyslů, zachytit a vyjádřit své prožitky
- vyjadřovat se pomocí tvořivých činností (výtvarných, hudebních, dramatických,..)

Vzdělávací nabídka:

- Běžné každodenní setkávání s pozitivními vzory vztahů a chování
- Prosociální aktivity přibližující dítěti pravidla vzájemného styku (zdvořilost, ohleduplnost, tolerance, spolupráce) a mravní hodnoty (dobro, zlo, spravedlnost, pravda, upřímnost) v jednání lidí
- Seznámíme děti s různými kraji a kulturami – povídáme si tom, jak je každý člověk a stát jiný – v čem se liší, povídáme si o základních rozdílech mezi naší a jinou kulturou – zkusíme si zvyky jiných zemí - dramatické hry, výtvarné činnosti, povídání si o pocitech
- Učíme se básničky, písničky, říkanky, tanečky – s pohybem, tradiční písně (koledy)
- Trénujeme komunikaci, kontakt dětí – kooperativní hry, hry v roli
- Vyprávíme se zajímavé příběhy z historie – Ježíšek, Mikuláš, Velikonoční
- Tvoříme výzdoby na různé svátky a oslavy, poznáváme cizí svátky – Velikonoce, Vánoce, Advent, Nový rok – práce s různorodým materiálem
- Zkoušíme si lidové tradice a zvyky – lití olova, rozkrojení jablka, barvení vajec
- Vyrábíme masky – Mikuláš, masopust, maškarní ples
- Užíváme si legrace a pohody – vnímáme atmosféru – mluvíme o svých pocitech a touhách

Každý jsme jiný

Povídáme si o našich kamarádech, kteří jsou trochu odlišní, mají jinou řeč, ale přesto si rozumíme. Jsme velcí, malí, tlustí, tencí, máme světlou, tmavou pleť (Evropané, černoši, Eskymáci, Indiáni, Číňané, Rómové). (24)

Otisky prstů a dlaní

Pomáháme dětem pochopit jedinečnost každého z nás. Nejprve si prohlédneme své prsty, dlaně. Podíváme se svoje prsty pod lupou. Děti obtisknou pomocí razítkové barvy prsty na papír. Prohlédneme si otisky pod lupou. Obtisku dětských dlaní můžeme využít k vytvoření nějakého většího obrázkového celku (mozaiky). (3)

Jsme různí. A to je právě krásné!

Děti si vzájemně obkreslují na velké archy papíru své siluety. Poté se spolu vybarvují podle skutečnosti, nebo i podle fantazie např. jako pohádkové postavy. (3)

Jak slavíme Vánoce

Každá kultura má jiné tradice a slaví různě svátky, např. Vánoce, Velikonoce. Podle možností se seznámíme s tradicemi odlišných kultur a připomeneme si, jak oslavy probíhají. (24)

Neznáme tradice a zvyky

Pokoušíme se poznávat kulturu, sváteční dny, zvyky, tradice a národní kuchyň spolužáků jiných národností, zapojit rodiče těchto dětí do spolupráce se školou. Můžeme se tomuto tématu věnovat v průběhu celého roku. V den svátků či tradičních oslav spolužáků jiné národnosti, aby přinesly do mateřské školy ukázky tradičního jídla, můžeme pozvat hudebníky nebo hráče na tradiční nástroj. Během oslavy se děti mohou naučit krátkou básničku nebo píseň v řeči oslavenců. Vhodné je průběh činností vyfotografovat, fotografie pověsit na nástěnku a posléze si oslavy, zvyky, tradice s dětmi připomínat. (3)

Všichni máme rádi pohádky

Seznámíme se s pohádkami nejen našich autorů, ale i cizích, s různými variantami klasických pohádek (děti si nosí oblíbené knihy do mateřské školy). (24)

Jakou hru znáš ty?

Abychom se dozvěděli, jak si děti hrají jinde, necháme děti, aby nás naučily každý svou oblíbenou hru. Dáme dostatek času na rozmyšlenou. Která z her byly nejhezčí? Domluvíme se, kdy si hry znovu zahrajeme. (3)

Jaká je vaše zem?

Vyprávění, obrázky, vytvoření map či zeměkoule jako globusu. Jaká je u vás příroda? U nás je hodně lesů a rybníků. (24)

5.2.5 Svět je plný zázraků

Vzdělávacím záměrem tématického celku je naučit děti se bezpečně orientovat ve známém prostředí i v životě tohoto prostředí (doma, v budově mateřské školy, v blízkém okolí). Dítě by si mělo osvojit elementární poznatky o okolním prostředí, které jsou dítěti blízké a přirozené, zajímavé a jemu pochopitelné a využitelné v další životní praxi.

Vnímáme, že svět má svůj řád, je rozmanitý a pozoruhodný, nekonečně pestrý a různorodý (jak svět přírody, tak i svět lidí). Poznáváme různorodost národů a kultur, různé země, planetu Zemi, vesmír.

Vzdělávací cíle:

- vědomě využívat všech smyslů, zachytit a vyjádřit své prožitky
- rozšířit si poznatky o okolním prostředí a orientovat se v něm
- mít povědomí o širším přírodním prostředí
- rozvoj úcty k životu ve všech jeho formách
- vnímat, že svět má svůj řád
- naučit se z paměti písničky, básničky, říkanky, ... záměrně se soustředit
- chápat elementární časové a prostorové pojmy (jaro, léto, večer, ráno, zítra, dnes, ...)
- všimnout si změn v přírodě – znát základní charakteristiku ročních období
- pomáhat pečovat o okolní životní prostředí, rozvíjíme poznatky o ekologii
- být citliví ve vztahu k přírodě, zvířatům, lidem i věcem
- vytvoření povědomí o vlastní sounáležitosti se světem, s živou a neživou přírodou, lidmi, společnostmi, planetou Zemí
- vnímat, že je zajímavé dovídat se nové věci
- získat základní návyky společenského a kulturního chování
- znát některé druhy lidské činnosti a vědět o možnostech, jak získat informace
- naučit se z paměti písničky, básničky, říkanky, ... záměrně se soustředit
- chápat elementární časové a prostorové pojmy (jaro, léto, večer, ráno, zítra, dnes, ...)

Vzdělávací nabídka:

- Seznámíme děti s různými kraji a kulturami, že je každý člověk a stát jiný – povídání, vycházky, výlety – návštěva botanické zahrady, obory, zoo
- Pozorujeme počasí a přírodu v průběhu roku, vnímáme jejich proměnlivost a různost všemi smysly – dáváme prostor pro prožitkové učení – vše si osaháme, prohlédneme – pobyt venku, sběr přírodnin
- Trénujeme paměť – básničky, písničky, říkanky
- Učíme se chránit přírodu a mluvíme o důležitosti přírody – dechová cvičení, pohyb v přírodě, relaxace
- Rozvíjíme hrubou a jemnou motoriku – výlety, procházky – do lesa, na pole, do parku, sbírání přírodnin, hry v přírodě
- Tvoření z přírodních materiálů – podpora fantazie a tvořivosti – individuální i skupinová činnost
- Pečujeme o přírodu – třídíme odpad, provádíme úklid okolo školky, staráme se o zahradu MŠ
- Sledování událostí v obci a účast na akcích, které jsou pro dítě zajímavé
- Seznamujeme děti s vesmírem – dáváme prostor pro fantazii – povídání, pohádky, hry, výtvarná a dramatická tvorba, návštěva planetária
- Trénujeme komunikaci – verbální a neverbální – pantomima, hry v roli

Naše okolí

Popisujeme okolí MŠ (při vycházce sledujeme význačné budovy, náměstí a název ulice, v které se nachází naše školka). Učíme se hledat v mapě našeho města (zakresluje si místa, která jsme navštívili). Postupně navštěvujeme význačná místa (připraví si krátkou historickou poznámku). Navštěvujeme místa bydliště našich kamarádů (opět si označíme v mapě, kde jsme byli). (3)

Poznáváme přírodu všemi smysly

Vyrazíme s dětmi do volné přírody, vybereme bezpečné místo, aby se děti nezranily. Děti jsou ve dvojicích. Jednomu dítěti zavážeme oči. Druhé je průvodcem prvního dítěte. Vnímáme okolí všemi smysly kromě zraku. Průvodce podává různé předměty z přírody, a druhý kamarád se snaží uhodnout, co drží v rukou. (3)

Roční období

Jak si můžeme v těchto obdobích hrát, jak můžeme sportovat? Jak vypadá příroda okolo nás? (24)

Kde jsem rád, kde je mi dobře?

Pro motivaci použijeme bublifuk. Děti jsou v komunitním kruhu, každé si pokusí nafouknout svojí bublinu. Diskuse – Představme si, děti, že sedíme uprostřed jedné takové bubliny. Jaké to asi je? Kam bys chtěl letět?

Jdeme do divadla

Jak se oblékáme, jak se v divadle chováme, druhy divadel (loutková, činoherní)? Hrajeme pohádku pro své kamarády - dramatizace. (24)

Lidské činnosti

Práce a pracovní zařazení ("Poznáš, co kdo dělá?") a sportovní aktivity (druhy sportů). (24)

Báseň: „**Přijel strýček z Austrálie**“ (viz. příloha č.7)

5.2.5.1 Letíme na kouzelném koberci navštívit země našich kamarádů

V tomto podtématu se děti můžou v rámci jednodenních nebo několikadenních činností seznámit se zemí našeho kamaráda s cizí národností. Je to jenom námět, ze kterého si každá učitelka může vybrat podle věkové skupiny dětí a pokud uvidí jejich zájem o dané téma. V žádném případě nekladu důraz na poznatky a informace, které jsou uvedené u jednotlivých zemí. Dané informace použijeme jen v případě zájmu dětí.

Ukrajina

Na Ukrajině najdeme pohostinné a družné lidi, kteří si pomáhají. I když se jedná o cizího člověka, nabídnou mu nocleh a bohatě ho pohostí.

Na vesnicích lidé pěstují základní potraviny na svých zahradách a políčkách. Z mléka si vyrábějí výborné sýry a žijí si celkem spokojeně.

V karpatské horské oblasti můžeme potkat krásné divoké koně, které se volně pasou na pastvinách.

Ve městech se setkáváme s bohatstvím, ale i chudobou. Na ulicích můžeme potkat žebrající děti v otrhaných šatech, které prosí o trochu peněz na jídlo.

V každé ukrajinské domácnosti vás pohostí buď ukrajinským **borščem** (je to i u nás známa chutná a vydatná polévka z masa a zeleniny, základem je zelí, brambory, cibule, červená řepa, kopr, maso; v ukrajinských domácnostech se vaří ve velkém množství a jí se k snídani, obědu nebo k večeři), **varennikami** (velké plněné knedlíky vařené na slaný i sladký způsob, plněné masovou nebo tvarohovou náplní) nebo **holubci** (směs z masa a rýže zabalená do zelných listů). (2)

Pozdravy z Ukrajiny:

Pro představení země používáme různé fotografie z Ukrajiny, obrázky. Povídáme si o tom, co vidíme. Upozorňujeme na místní tradice a zajímavosti. Využíváme charakteristických předmětů pro Ukrajinu (kroje, typické vzory), posloucháme ukrajinskou hudbu, zahrajeme si na píšťalku (viz příloha č.8), ochutnáváme tradiční jídla.

Nikola Šuhaj loupežník – pověst

Pověst o nezranitelném zbojníku převyprávěl spisovatel Ivan Olbracht. My se jim můžeme nechat inspirovat pro vznik dalších činností s dětmi v mateřské škole.

Nikola Šuhaj pocházel z Kolčavy na Podkarpatské Rusi. Byl to voják, který uprchl z pluku během první světové války. Kolovala o něm pověst, že je nezranitelný, že ho nemůže zasáhnout žádná kulka. Prý ho očarovala jedna čarodějnice. Nikola se ukrýval v lesích. Pomáhali mu jeho přátelé, nosili mu do lesů jídlo. Nikola bral bohatým jejich cennosti a rozdával je chudým. Pak se zamiloval do děvčete z vesnice, jmenovala se Erika a s tou se oženil. Žili spolu v lesích a pomáhali chudým a těm, co to potřebovali. (2)

Zbojníci a četníci

Pomůcky: kostýmy pro zbojníky a četníky, velké archy papíru, temperové barvy, hrací kostka větší velikosti

Z papíru s pomocí barev vyrobíme hrací pole fungující na stejném principu jako hrací pole u hry „Člověče, nezlob se!“, ale v životní velikosti hráčů. Je na nás jakou mu dáme podobu a složitost. Mělo by být úměrné věkovému složení hráčů. Poté se hráči rozdělí do skupin (zbojníci a četníci), obléknou si převleky, postaví se na vyznačená hrací pole (viz příloha č.9). Dále se postupuje, jako při hře Člověče, nezlob se. Podle čísla na hozené kostce se postupuje směrem dopředu. Hráči se musí vzájemně „vyhazovat“ ze hry. Vyhrává to družstvo, kterému zůstalo v poli více hráčů.

Svátek Ivana Kupala

Na Ukrajině je oblíbený svátek Ivana Kupala (Jana Křtitele). Slaví se 6.- 7. července. Tradice, která se během svátku drží je rituální očista ohněm a vodou. Večer se sbírají léčivé byliny, lidé se koupají v jezeře nebo řece. Poté se zapálí oheň a muži s ženami přeskakují ruku v ruce přes plameny. Oheň vyléčí všechny nemohy. (2)

Skákání přes oheň

Pomůcky: papírové krabice různých velikostí, temperové nebo akvarelové barvy, lepenka

Děti slepí dohromady krabice, a po stranách nalepí sálající plameny a hořící dřevo. Tím vznikne hranice, přes kterou budou děti postupně ve dvojicích, trojicích přeskakovat.
(2)

Jak se řekne ukrajinsky

dobrý den	dobryj deň
ahoj	pryvit
nashledanou	do pobačenňa
ano	tak
ne	ni
děkuji	d'akuju
prosím	prošu, but' laska

Rusko

Hudební ukázka:

Pustíme ukázku typické ruské hudby, nejlépe s balalajkou. Necháme děti, aby samy poznaly z jaké země asi hudba pochází. Můžeme použít melodie z filmové pohádky Mrazík – děti pohádku většinou znají a dá se z ní poté dobře vycházet pro další činnosti. V pohádce jsou dobře patrné typické ruské kroje, obydlí, písně. Z této pohádky lze čerpat během celého povídání o Rusku. (2)

KZ – Bečevská Žanna: Ruské lidové písně. SSSR 1985.

Hudba z filmu Mrazík: <http://filmovezvuky.fdb.cz/mrazik/>

Vlajka:

Pomůcky: pruhy látek barev vlajky, čtvrtky, lepidlo

Horní pruh vlajky je bílý, prostřední modrý a dolní pruh má barvu červenou (viz příloha č.10). Děti si ustříhnou tři stejně velké pruhy látky – bílý, modrý a červený – a nalepí pruhy na čtvrtku, aby nám vznikla ruská vlajka.

Kolový tanec:

Pomůcky: hudební nahrávka lidové hudby, velká kruhová látka (příp. padák pro cvičení).

Kolové tance bývaly na venkově oblíbené. Děti stojí v kruhu a každé drží okraj látky. Snažíme se, aby byla látka napnutá. Kruh se točí podle hudby nejprve na jednu později na druhou stranu, dovnitř kruhu a ven. Můžeme různě látku zvedat, pokládat na zem, v podřepu zvednout nad hlavu. Když hudba dozní, vyhodí látku do vzduchu a všichni pod ni vběhnou a schovají se. (2)

Babuška „Matrjoška“

Je to označení pro typickou ruskou panenku – babku s kulatým obličejem, s namalovaným šátkem na hlavě, většinou bývá dřevěná. Vytváří řadu několika panenek různé velikosti, kdy se každá dá rozevřít a podle velikosti se do sebe dají poskládat. (2)

Nejprve si zkusíme s dřevěnou Babuškou pohrát, správně ji poskládat (viz. příloha.11). Poté si ji můžeme vyrobit sami.

Postup: Nakreslíme obrázek na poskládaný papír (děttem pomůžeme poskládat) a na rozloženém listu dokreslit obrázek podle fantazie, co nám připomíná. Podle věku dětí zvolíme náročnost. Nejmenším dětem obrázky okopírujeme a děti si je vybarví (viz. příloha č.12).

Ruský čaj

Pro Rusko je typické pití černého čaje, který se připravuje v tradičních samovarech. Pro děti by to byl zajímavý zážitek, si v samovaru právě takový čaj připravit. V tomto případě je důležitá spolupráce s rodiči pocházejících z Ruska. Určitě by se v jejich domácnosti samovar našel. (viz. příloha č. 13)

Jak se řekne rusky?

ahoj	privjet
dobrý den	zdravstvujtě
na shledanou	do svidaniju
prosím	požalujsta
děkuji	spasibo

Vietnam

Vietnamci jsou sympatičtí lidé drobných postav. Mají snědou pleť a hnědé oči. Bývají nenápadní, pracovití, skromní s úsměvem na tváři. Vietnamci se totiž usmívají při situacích, které jsou jim příjemné. Stejně tak se úsměv objeví jako omluva, když vám nerozumí a ocitnou se v nepříjemné situaci. Vnímají též jako nepříjemný delší pohled do očí, který pociťují jako vyjádření domýšlivosti. Vietnamci nejsou zvyklí na spory a hádky, které se řeší na veřejnosti.

Nebývá zde zvykem dávat najevo své niterní city. Dotýkat se dítěte, či ho pohladit po vlasech je už projevem přílišné důvěry, která náleží pouze rodičům. Měli bychom na to myslet při práci s těmito dětmi. Být slušně oblečen a upraven je znakem dobrého vychování.

Vietnamská společnost se velice váží učitelů. Vietnamci jsou pohostinní, při přípravě jídla dodržují tradiční postupy. V každé domácnosti najdeme oltář s tradiční výzdobou, kde uctívají své předky. Vietnamci jsou velkými vlastenci a vedou k tomu i své děti.

Ve Vietnamu je základní potravinou rýže. Pěstuje se na venkově na rýžových polích. Nejcenějším pomocníkem je při tom buvol. Vietnamci mívají rýži k snídani, obědu i k večeři a připravují ji na nejrůznější způsoby. Bonbony a čokoláda je na venkově velická vzácnost, ale zato zde roste spousta ovoce různých druhů. (2)

Několik postřehu z Vietnamu:

- Vietnam patří mezi největší vývozce rýže.
- Starším sourozencům se musí prokazovat úcta.
- Starší mají povinnost starat se o mladší, slabší.
- Pro Vietnamce je důležitou hodnotou vzdělání, rodiny mnohdy do vzdělání aspoň jednoho z dětí vloží veškeré našetřené peníze.
- V každé domácnosti najdeme oltář předků pro vyjádření tradiční úcty.
- Vietnamci velice těžko nesou zahanbení – „ztrátu tváře“. Nikdo by neměl být k ničemu takovému přinucen. Tvář může ztratit i ten, kdo někomu něco na veřejnosti vytkne. Přímé veřejné upozorňování na nedostatky je neslušné. Slušné chování znamená diskutovat šetrně a tak, aby jeden druhého neponižoval.(2)

- **Vlajka:**

- uprostřed červeného pole je žlutá pěticípá hvězda (viz. příloha č.10)
- můžeme si vyrobit vietnamskou vlajku z červeného papíru, vystříhneme žlutou hvězdu, kterou nalepíme doprostřed

- **Vietnamský klobouk proti slunci**

Pomůcky: čtvrtka formátu A3 – A4, nůžky, provázek, úzká látková stuha, lepenková páska, temperové barvy, stébla travin

Slaměný klobouk je typickou vietnamskou pokrývkou hlavy, která dobře chrání hlavu před sluncem i deštěm. Na venkově ho nosí hlavně při práci na rýžových polích a na cestách.

Na čtvrtku nakreslíme co největší kruh s výsečí, vystříhneme a kraje vyseče k sobě přilepíme lepící páskou. Klobouk můžeme před slepením barevně pomalovat, nebo ho polepíme suchou travou (viz příloha č.15). Nakonec k okraji připevníme stuhu nebo provázek, aby se klobouk mohl přivázat pod bradu. (2)

- **Legenda „O vodním králi a váčku se sto vejci“**

- díky legendě se můžeme seznámit s Vietnamskou zemí.

Vodní dračí král Lac Long Quan si vzal za ženu princeznu Au Co, která mu po nějaké době manželství darovala plátěný váček se sto vejci. Z nich se pak vyklubalo sto synů. Když synové dospěli, král rozhodl, že se jako manželé k sobě s princeznou nehodí. On je z rodu draků, jeho živlem je voda. Ona pochází z rodu víl, které odjakživa sídlí v lesích.

Král tedy vzal padesát synů a odvezl je k moři. Princezna svých padesát synů odvedla do lesů a hor a ti v nížinách byli předci Vietů. Dračí původ je dodnes živým mýtem Vietů, drak hraje v jejich symbolice značnou roli. Těch padesát synů v horách představuje předky dnešních národnostních menšin.

Ve východních zemích si draci berou princezny za manželky. Vietnamský drak není bytost krutá, souvisí s vodním živlem.

Podle legendy v době prvního napadení Vietnamů cizími nájezdníky se z nebes snesl drak se svými potomky. Místo ohně však vrhali draci dolů kameny, z nichž se staly ostrovy. Ty tvořily nepropustnou barieru a Vietnam byl zachráněn. Proto se drak stal jeho symbolem.(2)

Papíroví draci

Pomůcky: bílé papíry, špejle, malé laťky, lepidlo, temperové nebo akvarelové barvy, nůžky, provázek, krepový papír.

Vietnamské děti si rády vyrábějí a pouští různé draky. Děti si mohou z papíru vystříhnout malé dráčky jednoduchých tvarů. Ocas draka můžeme být přilepený z krepového papíru. Pak si můžeme udělat dráčkovou výstavu. (2)

Pohádka „Havran a páv“

Nejprve přečteme celou pohádku, potom ji děti celou, nebo její část zahrají (můžeme i s hudbou).

Na celém světě lidé vyprávějí a poslouchají pohádky, rádi si je dramatizují a hrají. S jednou pohádkou, kterou si vypráví děti v dalekém Vietnamu, se seznámíme. (viz. příloha č.16) Nejprve si ale vyrobíme kostýmy. (2)

Kostýmy pro pohádku, ptačí rej

Pomůcky: archy balícího papíru, čtvrtky, barevný papír, pastelky, temperové a akvarelové barvy, kousky látek, časopisy, výstřižky – obrázky, lepidlo.

Ptačí kostým

Velký arch balícího papíru přeložíme na polovinu a prostříhneme otvor pro prostrčení hlavy. Každý si ho pokreslí, polepí a ozdobí podle své fantazie. Můžeme si nakonec udělat přehlídku ptačích kostýmu.(2)

6. Závěr

Učitelky mateřských škol mají ve svých rukou obrovskou moc, kterou si zcela neuvědomují. V současnosti, kdy se v mateřských školách uvolnil program dne, tu mají učitelky prostor pro bohatou skladbu činností, které směřují k rozvoji potřeb a individuality každého dítěte. Ať už se jedná o dítě majoritní skupiny, či dítě cizí národnosti.

A proto chci svojí bakalářskou prací oslovit učitelky mateřských škol, aby pochopily potřebu záměrně připravovat děti na mnohokulturní společnost. Měli bychom se naučit hledat přínosy z práce v multikulturní třídě a vycházet z těchto bohatých zkušeností i při své další činnosti s dětmi.

Ne vždy je proces multikulturní výchovy jednoduchý, naráží na spoustu závažných problému, o kterých se tato práce zmiňuje ve své teoretické části a dále je zkoumá v praktické části. Ale na konci našeho úsilí by vždy měly stát spokojené děti, které si spolu rozumí bez ohledu na barvu pleti, odlišný jazyk či cizí národnost. A to je přeci dost velká motivace pro každého pedagoga.

Pomůcku pro aplikaci multikulturní výchovy ve třídách mateřských škol nabízím v podobě ukázky „Programu pro předškolní vzdělávání s multikulturními prvky“. Doufám, že případně poslouží učitelkám jako odrazový můstek pro práci s dětmi v multikulturních třídách.

Součástí této bakalářské práce je i přiložený videozáznam, který obsahuje krátký náhled do multikulturní třídy.

Seznam použité a citované literatury:

- 1) **BRUCEOVÁ, T.** *Předškolní výchova: deset principů moderní pedagogiky a jejich aplikace v praxi.* Praha: Portál, 1996.172 s.ISBN 80-7178-068-5
- 2) **CÍLKOVÁ, E., SCHÖNEROVÁ, P.** *Náměty pro multikulturní výchovu: poznáváme jiné národy.* Praha: Portál, 2007.167 s.ISBN 978-80-7367-238-6
- 3) **ČERMÁKOVÁ, J. H., RABIŇÁKOVÁ, D., STÖHROVÁ, H., ŠIŠKOVÁ, T.** *Ty + já =kamarádi: hry, básničky, pohádky a terapie podporující multikulturní výchovu.* Praha 6: ISV nakladatelství, 2000.153 s.ISBN80-85866-76-5
- 4) **HAYESOVÁ, N.** *Základy sociální psychologie.* Praha: Portál, 2003.166 s.ISBN 80-7178-763-9
- 5) **JEŘÁBEK, J., TUPÝ, J.** *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání.* Praha: VÚP, 2007
- 6) **KOLMAN, L.** *Komunikace mezi kulturami: Psychologie interkulturních rozdílů.* Praha: Credit, 2001.188 s.ISBN 80-213-0735-8
- 7) **MERTIN, V., GILLERNOVÁ, I.** *Psychologie pro učitelky mateřské školy.* Praha: Portál, 2003.230 s.ISBN 80-7178-799-x
- 8) **MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY.** *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha.* Tauris, 2001.98 s.ISBN 80-211-0372-8
- 9) **MORGENSTERNOVÁ, M.** *Bilingvismus. Interkulturní komunikace v prostředí mateřských škol.* In.: *Problémové dítě a hra.* Praha: Raabe, 2006
- 10) **MORGENSTERNOVÁ, M.** *Vliv kultury a adaptace dítěte na cizí kulturní prostředí.* In.: *Problémové dítě a hra.* Praha: Raabe, 2006
- 11) **PRŮCHA, J.** *Interkulturní psychologie: sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů.* Praha: Portál, 2007.220 s.ISBN 978-80-7367-280-5
- 12) **PRŮCHA, J.** *Multikulturní výchova: teorie – praxe- výzkum.* Praha: ISV nakladatelství, 2001.211 s.ISBN80-85866-72-2
- 13) **PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J.** *Pedagogický slovník.* Praha: Portál, 1998.328 s.ISBN 80-7178-252-1
- 14) **SMOLÍKOVÁ, K.** *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání.* Praha: Výzkumný ústav pedagogický 2004.54 s.ISBN

- 15) ŠEDIVÝ, V.** *Sociální komunikace*. Praha: Mendlova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, 2009. 139 s. ISBN 978-80-7375-277-4
- 16) ŠULOVÁ, L., ZAUCHE-GAUDRON, CH.** *Předškolní dítě a jeho svět*. Praha: Karolínium 2003. 471 s. ISBN 80-246-0752-2
- 17) ŠVINGALOVÁ, D.** *Úvod do multikulturní výchovy*. Liberec 6: Liberecké romské sdružení, 2007. 112 s. ISBN 978-80-903953-0-5
- 18) VERMA, G.K.** *Rovnoprávnost a vzdělání: Multikulturní přístup z Velké Británie*. Str. 19-27. In.: Smékal, V. *Podpora optimálního rozvoje osobnosti dětí z prostředí minorit*. Praha: Barrister a Principál, 2003. ISBN 80-85947-82-x
- 19) VYBÍRAL, Z.** *Psychologie lidské komunikace*. Praha: Portál, 2005. 320 s. ISBN 978-80-7367-387-1

Internetové zdroje:

- 20)** <http://www2.czso.cz/czu/2003edicniplan.nsf/p/4114-03>
- 21)** http://www2.czso.cz/czu/2007edicniplan.nsf/o/141407-2007-4-vzdelavani_cizincu
- 22)** <http://www.msm.cz/dokumenty/uplne-zneni-zakona-c-561-2004-sb>
- 23)** <http://www.rvp.cz/clanek/276/32>
- 24)** <http://www.rvp.cz/clanek/6/209>

Přílohy:

Příloha č.1:

Pohybové hry:

Hlava, ramena, kolena

Hlava, ramena, kolena, palce, kolena, palce, kolena, palce.

Hlava, ramena, kolena, palce, oči, uši, pusa, nos.

(Děti si názorně ukazují jednotlivé části těla. Píseň a tedy i ukazování se postupně zrychluje.)

Na šáteček

Barevný šáteček v ruce mám,

barevný šáteček v ruce mám,

koho ráda vidím, koho ráda vidím,

tomu ho dám.

Tebe já (např.) Honzíku nejradši mám.

Tebe já Honzíku nejradši mám.

Tobě ten barevný, tobě ten barevný,

Šáteček dám.

(Děti tancují v kruhu, drží se za ruce. Jedno dítě tancuje uprostřed s šátečkem. Někoho si vybere a věnuje mu šáteček. Pak si vymění místa. Kdo dostane šáteček, jde do kruhu.)

Na houbaře

Děti jsou houbičky a učitelka houbař. Houbičky si užívají pohody v lese. Najednou se ozve: „Pozor, houbař jde!“. Houbičky se schoulí na koberec a sklopí hlavu, aby neviděly, jakou houbičku si houbař sebral. Houbař přijde mezi houbičky a nějakou si vybere do košíku (přikreje někoho šátkem). Ostatní děti hádají, kdo je v košíku (pod šátkem), jaká houbička mezi ostatními schází.

Pan čáp ztratil čepičku

Pan čáp ztratil čepičku, měla barvu, barvičku (např.) červenou.

(Děti se v kroužku drží za ruce a říkají říkanku. Uprostřed je honič. Jakmile se vysloví barva, ostatní se rozutečou a musí se držet vyslovené barvy. Honič chytá ty, co se nedrží barvy.)

Najdi si kamaráda!

Děti se pohybují po prostoru. Reagují na signál (cinknutí na triangel). Musí utvořit dvojice, trojice, čtveřice atd. Podle toho, kolikrát učitelka cinkne.

Pavouk a mouchy

Z provázku se naznačí kruh, uprostřed sedí pavouk (dítě), ostatní jsou mouchy. Snaží se přeletovat přes pavučinu sem a tam. Pavouk chytá mouchy, které se dotkne je chycená. Odchází ze hry, nebo se může vymyslet jiná varianta.

Příloha č. 2:

Písň:

Spinká brouček v travičce (ukolébavka)

Spinká brouček v travičce, zdá se mu o matičce.

Až se brouček vospinká, přijde pro něj maminka.

Když jsi kamarád

Když jsi kamarád, tak pojd' si s námi zazpívat,

když jsi kamarád tak pojd' si zazpívat.

Slunce za hory

Slunce za hory zmizelo v dáli, utichli ptáci, usíná háj.

Sedíme spolu, šero nás halí, písničko zazni a hudbo hraj.

Nahoru dolů se kolíbáme, nahoru dolů se kolíbem.

Nahoru dolů se kolíbáme, nahoru dolů se kolíbem.

(Děti sedí v řadě a drží se za ramena a kolíbají se do rytmu písň.)

At' jsi holka nebo kluk

At' jsi holka nebo kluk,
udělej se mnou kruh.
Naučím tě chodit, stát.
Pojď si se mnou,
pojď si hrát.
Když je dobrá nálada,
najdi si kamaráda.
Zadupej a zatleskej,
kamarádům ruku dej.

Příloha č. 3:

Básně:

Ruce k objímání

Mám dvě očka na koukání
a dvě ouška k poslouchání.
Dvě nožičky na chození,
dvě ručičky na mazlení.

Velké kolo uděláme

Velké kolo uděláme,
na nikoho nečekáme.
Kdo si s námi nechce hrát,
ten bude jen v koutě stát.

Naše školka

Jeden, druhý, ani muk,
já jsem holka, ty jsi kluk.
Já jsem kluk a ty jsi holka,
dohromady je to školka.
Všichni se tu máme rádi,
jsme tu dobří kamarádi.

Jedna, dvanda, třinda

Jedna, dvanda, třinda, špánek.

Říkám, říkám, zaříkánek.

Kliky, háky, třesky, plesky,

ať je nám tu spolu hezky.

Příloha č. 4:

Báseň: „Domov pod dlaněmi“

Domov pod dlaněmi

Mámu mám.

Tátu mám.

Kam se schovám?

Tam.

I tam.

Pravá ruka

Levá ruka

Chrání holku

Chrání kluka

To se mám!

Tetu mám.

Strejdu mám.

Nejsem sama.

Nejsem sám.

Ti dva silní a tři tencí,

To budou mí sourozenci,

Počítám...

(Čermáková, J.H., Rabiňáková,H., Stöhrová,H., Šišková, T.: „Ty + já = kamarádi“

ISV nakladatelství: Praha 2000)

Příloha č. 5:

Relaxace

Příloha č. 6:

Báseň: „Nová třída“

Ve školce máme svou třídu.
Třída je světlá.
Jsme tu my, děti.
Máme zde stolečky a židle.
Sedíme vedle sebe.
Pepa je světlovlasý.
Erika je tmavovlasá,
Majka je zrzavá lištička Ryška.
Iro Tja je černovlasá holčička z Vietnamu.
Ali je usměvavý chlapeček z Afriky.
Budeme kamarádi.
Budeme se mít rádi.

(Čermáková, J.H., Rabiňáková,H., Stöhrová,H., Šišková, T.: „Ty + já = kamarádi“

ISV nakladatelství: Praha 2000)

Příloha č. 7

Báseň: „Přijel strýček z Austrálie“

Přijel strýček z Austrálie
přivezl nám opičku.
Jmenuje se Patricie,
ví jak vázat tkaničku.

Přijel strýček z Austrálie,
přivezl nám klokana,
v kapse nese paterčata
sotva pletou nohama.

Přijela tetička z Indie
a přivezla nám lvíče.
Nejí nám, nespí nám, nepije
- dvoří se Micince číče.

Přijela tetička z Indie
a přivezla i lva...
Až malé lvíče doroste,
už budeme mít dva!

Přijel strýček z Grónska,
přivezl nám rybu,
je poněkud velká
- to udělal chybu.

Přijel strýček z Grónska,
přivezl nám mrože,
nerozumí česky,
stále se ptá: Cože?

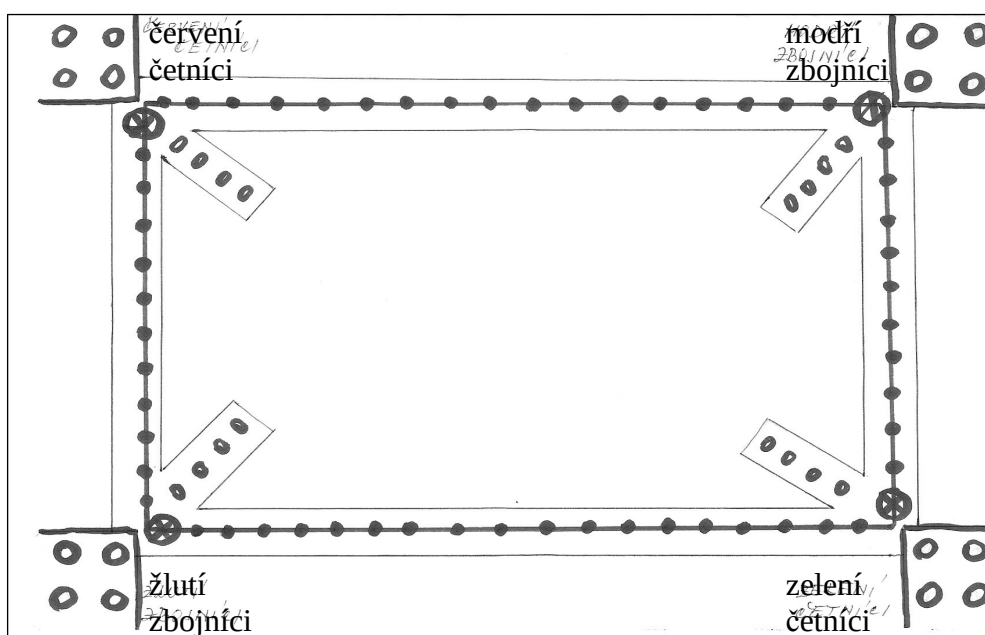
(Čermáková, J.H., Rabiňáková,H., Stöhrová,H., Šišková, T.: „Ty + já = kamarádi“
ISV nakladatelství: Praha 2000)

Příloha č. 8: „Ukrajinská píšťalka“

Příloha č.9:

„Zbojníci a četníci“ (hrací pole)

Příloha č. 10:

Ruská vlajka

Vietnamská vlajka

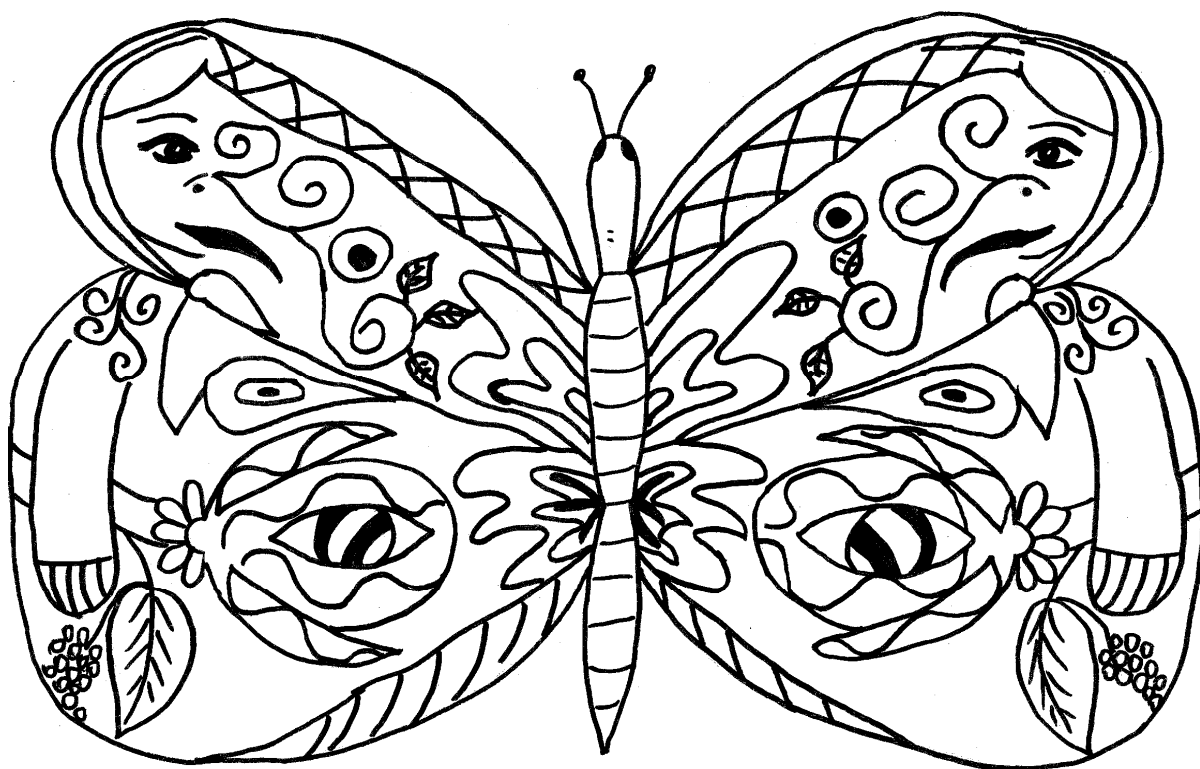

Příloha č. 11: „Babuška- Matrjoška“

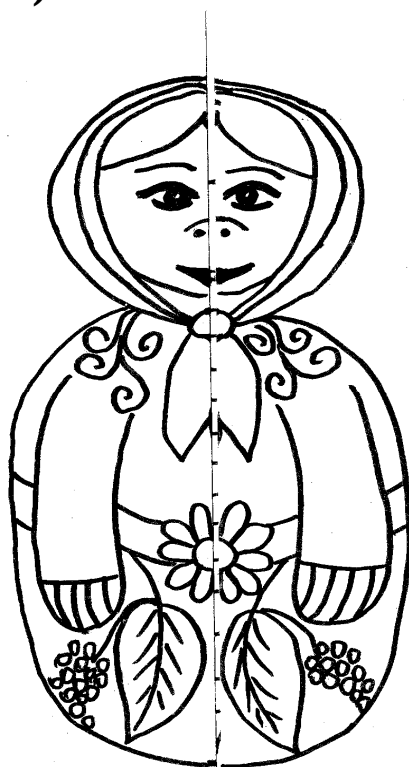

Příloha č. 12:

A)

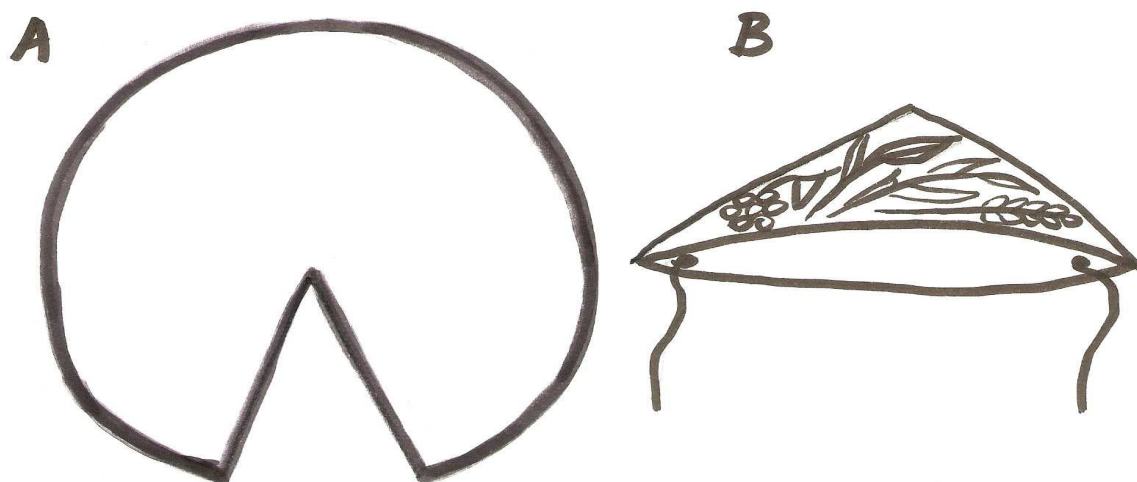
B)

Příloha č. 13: „Ruský samovar“

Příloha č.14:

Příloha č. 15:

Pohádka „Havran a páv“

Postavy:

vypravěč (nejlépe učitelka)

malíř

havran

různí barevní ptáci

páv

Vypravěč: *Kdysi v dávných dobách byli havran a páv věrní přátelé. Možná proto, že měli stejnou barvu peří – asi takovou, jako když se vyvávají v blátě.*

(Havran a páv předstoupí v hnědém nebo šedém oblečení.)

Ptáci (Křičí a smějí se havranovi a pávovi.): *Podívejte se, jak jsou oškliví! Páv má takovou malinkou hlavu a takový dlouhý ocas!*

Vypravěč: *A tak se oba přátelé pro svoji ošklivost styděli s ostatními ptáky přátelit. Jednoho dne se havran s pávem radili, jak by si peří vybarvili, aby je měli krásné.*

Havran: *Nedaleko odtud bydlí jeden malíř a má hodně barev. Nějaké mu vezmeme a jeden druhého nabarvíme, abychom vypadali lépe.*

Páv: *Dobrá, pojďme k malířovu domu. (Oba se vydají na cestu.)*

Vypravěč: *Ten den malíř kreslil čtyři roční období – jaro, léto, podzim, zima, a proto měl vedle sebe rozložené různé zářivé barvy.*

(Malíř kreslí barevný obrázek, ptáci se k němu pomalu plíží, aby nebyli vidět, malíř po chvíli skončí, složí nástroje a uléhá k spánku na zem.)

Večer, sotva malíř usnul, potichu se k němu připlíží havran s pávem a sebrali mu štětku.

(Předvádějí.)

Při druhé výpravě mu ukradli černou tuš zelenou, červenou, modrou a zlatou barvu. Všechno si ukryli na ostrůvku uprostřed blízkého jezera. (Prohlížejí si lup.)

Havran: *To nám bude stačit. Ted' se rychle dáme do práce.*

Páv: *Kdo bude první na řadě?*

Havran: *Ty. Sedni si, já tě budu malovat!*

(Páv se posadí a havran předvádí malování – pak mu obléká barevné oblečení podle vypravěče, papírový plášť si mohou i vzájemně přímo malovat.)

Vypravěč: *Havran si počínal docela obratně. Zelenou barvou natřel pávovi krk, hlavu a prsa. Barvy přecházely do zlaté a modré. Pak přišel na řadu ocas.*

Havran: *Rozevři ocas jako vějíř, ať ti ho mohu vybarvit opravdu umělecky!*

Vypravěč: *Páv poslechl a havran mu na každé péro vymaloval krásná pestrá oka.*

(Páv si oblékl barevný kostým, ocas je z papíru.)

Havran: *A ted' se chvilku procházej, ať ti barva pěkně uschne!*

(Páv se chvíli pyšně prochází sem a tam a pak jde k barvám.)

Páv: *Ted' se dám do práce zase já. Sedni si tady a buď chvilku v klidu! Zelená a zlatá barva nám došla, ale je tady plno barev, abys byl krásný.*

Vypravěč: *Jak páv přemýšlel, přeletělo nad jejich hlavami hejno supů. Slétali se nedaleko k mrtvému buvolu.*

Havran: *Tak si přece pospěš s tím malováním! Ať jsi brzo hotov. Nebo na mě nezbude ani kousek masa, supové všechno snědí.*

Páv: *Nevrť se a sed' klidně, ať máš krásná barevná pera.*

Havran: *Neloudej se tak! Už moc pospíchám! Tak ty barvy na mě prostě vylej!*

Vypravěč: *Páv byl z havrana celý popletený. Jak spěchal popadl misku s černou tuší a vylil ji na havrana. (Páv oblékne havranovi černý kostým a ten předvádí létání.)*

Havran hned odlétl a rovnou k mrtvému buvolu. Tuš na něm za letu uschla a peří získalo leskle černou barvu. Proto od té doby jsou havrani černí a pávi krásně zbarvení. Ale také od té doby už nejsou přátelé.

(Cílková,E.,Schönerová,P. „Náměty pro multikulturní výchovu“ Portál: Praha 2007)